Fig. 1. Kirken i landskabet set fra sydøst. Foto Anders C. Christensen 2014. – *The church in the landscape, seen from the south east*.

ØLBY KIRKE

HJERM HERRED

Kirken (»ølby«) er tidligst omtalt o. 1350 i Ribe Oldemoder, da den takseredes til 4 skilling sølv, svarende til herredets middelansættelse.[1] Som nævnt i præsteindberetningen 1638 til Ole Worm var den indviet til Skt. Nikolaj (*værnehelgen*), svarende til en helligkilde (s.d.) »strax ved kircken«.[2] Ved landehjælpen 1524-26 betalte sognet 8 mark, 3 mark mere end nabokirken, Fovsing, mens Vejrum Kirke svarede hele 25 mark (s. 2315, 2177).[3]

1700 overdrog Kronen kirken med kaldsret til Rasmus Nielsen Overgaard til Kvistrup (Gimsing Hrd.).[4] Herefter lå den til herregården indtil 1811 (jf. †messehagel, skænket o. 1767 af Balthazar Halse til Kvistrup og Christiane Stivart Moth). Dette år solgte en senere (indtil 1814) ejer af Kvistrup, Johan B. Pape, kirken til fire sognemænd på vegne af sognets beboere, nemlig følgende: gårdmændene Mikkel Skjettrup, Jens Poulsen i Vester Ølby samt Søren Jensen og Søren Ørgaard, begge i Øster Ølby.[5] Kaldsretten var dog allerede 1803 blevet overdraget til Kronen, mens tienden efterhånden afhændedes til de øvrige sognemænd.[6] Kirken overgik 1958 til *selveje*.[7]

Anneksforhold. Sognet udgjorde fra gammel tid ét pastorat sammen med Fovsing (s. 2315).[8] Ved reskript af 9. juli 1687 blev Asp tillagt, idet alle tre sogne 1690 betegnedes som 'meget små og ringe.'[9]

Helligkilde. Stednavnets første stavelse ('øl'/'ól' eller 'ál'/'all') kan referere til et vandløb[10] og har måske sammenhæng med den ældre tradition, omtalt 1638, vedrørende en helligkilde, der ligesom kirken var viet til Skt. Nikolaj. Kilden kan have været en del af et hedensk kultsted, hvilket måske forklarer, hvorfor den lavtliggende kirke opførtes netop her og ikke som vanligt på et højdedrag.[11] Udspringet af kilden, der ifølge beretningen fra 1638 løb ud i en bæk syd for kirken, påvistes i 1950'erne i forbindelse med etableringen af en siden tørlagt branddam, nord for kirken.[12]

Gudstjenesteforhold. I tidsrummet 1711-27 havde de tre sogne en præst, Jacob Sørensen Schive, hvis voldelige adfærd og vidtløftige embedsførelse med hensyn til administreringen af nadver, skriftemål, prædiken og begravelse i sidste instans førte til hans afskedigelse.[13]

Kirken og landsbyen ligger på flad mark i den sydlige del af sognet, der mod nordvest afgrænses af fjordarmen Kilens stejle skråninger. Oprindelig lå kirken ensomt i landskabet (jf. fig. 2), idet landsbyen lå i forbindelse med præstegården mod nordvest. Kirkepladsen ligger dog centralt i forhold til det system af oldtidsveje, der danner et knudepunkt omkring vadestedet ved Mølbjerg i Kilens bund.[14]

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården har bevaret de gamle grænser mod øst og nord, men blev 1963 udvidet mod syd og vest.[15] Den ældre udstrækning erkendes nu som et stensat niveauspring på kirkegården. Hegnet udgøres omkring den ældste del af jorddiger med stenklædte fronter, der krones af bøgehæk og -træer, og som på nordsiden desuden er suppleret med spiræabuske. De gamle, tæt beplantede diger står dermed i kontrast til de nye, tosidede stendiger, der senest er omsat 2010.[16]

Kirkegården har tre indgange, hvoraf kun køreporten mod nord har gammel hævd. Den består af murede, sadeltagsdækkede piller belagt med vingetegl og lukkes af en dobbeltlåge af galvaniseret jern. Pillerne blev muligvis opført så tidligt som o. 1900 og er senest renoveret 2004; indgangen havde 1950 endnu trælåger.[7] En tilsvarende køreport i syddiget blev etableret med udvidelsen, hvor også en ganglåge blev opført i den vestre del af norddiget; lågen er også her af galvaniseret jern ophængt i ditto stolper. †*Hegn*. Før kirkegårdens udvidelse var den på alle sider hegnet af jorddiger med stenklædte fronter, jf. den ældste eksisterende del.[7] Digerne blev repareret gentagne gange i løbet af 1600-tallet, f.eks. 1639, hvor en stenlægger betaltes 4 daler for omlægning af diget.[17] 1865 var diget tilsyneladende nedfaldent, idet det blev præciseret, at højden burde være 2½ alen;[18] dette gentoges for norddigets vedkommende 1908 og det følgende år for de øvrige afsnit.[7] †*Indgange*. Kirkegården havde o. 1630 to indgange, hvoraf den ene (nordre?) bestod af en kombineret køre- og gangport, mens den søndre blot var en gangport ('stette'). Indgangene blev 1636 suppleret med †*drejekors*, hvortil indkøbtes egetømmer formedelst 2 mark og 2 skilling, mens tømrerens arbejdsløn var 1 mark og 4 skilling; endvidere anskaffedes 7 mark jern (d.e. 3½ pund).[17] I disse år var gang- og køreporten af træ blevet fornyet, hvortil indkøbtes egestolper, remme, skråstivere og planker til en værdi af 6 daler, samt 26 mark jern til hængsler.[17] 1860 bestod indgangen mod nord, der på dette tidspunkt var eneste adgang til kirkegården, af en kombineret køre- og gangport med trælåger, der var ophængt i egestolper.[7] 1862 ønskedes kirkegårdens gange belagt med grus,[7] og tre år senere blev 'ligporten' (d.e. den nordlige indgang) repareret eller helt fornyet.[18] Ved kirkegårdens udvidelse 1963 etableredes i vestdiget ud for kirkens længdeakse en gangport, der blev sløjfet 2010.

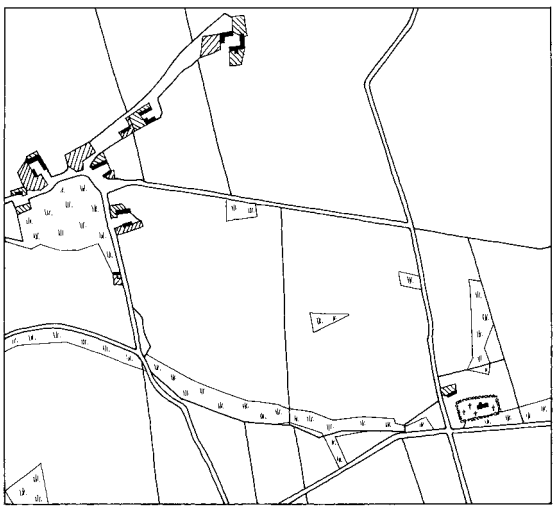

Fig. 2. Matrikelkort 1:10.000. Målt 1787 af D. Vesenberg. Tegnet af Merete Rude 2015. – *Cadastral map.*

Bygninger ved kirkegården. Nord for kirkegården er en teglsat graverbygning med fyr- og redskabsrum samt toiletfaciliteter. Bygningen, der dækkes af sadeltag belagt med røde vingetegl, blev opført 1970 (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted) på en af kommunen overdraget grund, hvorpå skolen havde ligget, og blev 1985 udvidet til omtrent dobbelt størrelse. I tilknytning til bygningen ligger mod øst en materialeplads.

†*Klokkestabel*, sandsynligvis identisk med det 1642 opførte udhæng, jf. s. 2275.

Fig. 3. Luftfotografi af kirken set fra sydvest. Foto Odense Luftfoto 1955. KglBibl. – *Aerial photograph of the church, seen from the south west.*

BYGNING

Kirken består af romansk kor og skib, hvortil i 1700-tallet ud for skibets norddør er føjet et †våbenhus, der blev genopført o. 1857. Tårnet er opført 1905. Koret blev hærget af en brand 26. febr. 1911, der dog ikke medførte skader på bygningens ydre. Kirken er orienteret med en mindre afvigelse mod syd.

Den beskedne *granitkvaderkirke* består af et omtrent kvadratisk kor i øst, hvortil knytter sig et bredere skib mod vest. Skibet er udlagt over to kvadrater svarende til korets, og bagmurene flugter med ydersiden af korets flankemure. Grundplanen er afsat med mindre unøjagtigheder, der viser sig som skævheder i skibets mure.

Materiale og teknik. Kirken er opført med en ydre facadebeklædning af granitkvadre, mens bagmurene overvejende er af rå kamp, i triumfmuren dog suppleret med tilhugne kvadre. Kvadrene er stærkt omsatte på syd- og vestsiden, mens nordsiden i vid udstrækning er intakt (jf. ndf.). Beklædningen hviler på en *skråkantsokkel*, hvoraf kun den øvre del er synlig, idet en gradvis terrænhævning har fundet sted omkring kirken. På korets nordøsthjørne er skråkanten erstattet af en rundstavsprofileret kvader (fig. 31-32, s. 1727, fig. 13), der muligvis oprindelig har tjent som karmsten i en portal (jf. ndf.). Forbandt mellem kor og skib i de nederste fem skifter på nordsiden antyder, at hele kirkens fundament samt de nævnte fem skifter er udlagt i ét stræk, hvorefter koret er færdiggjort. Dette understøttes af korets vestre taggavl, der tilsyneladende er forhøjet ved skibets færdiggørelse samt af anvendelsen af tildannede kvadre i triumfmuren (jf. ndf.). Over de fem nederste skifter er yderligere syv skifter på begge bygningsdele, således at kor og skib er jævnhøje. Kvadermaterialet i de to faser adskiller sig fra

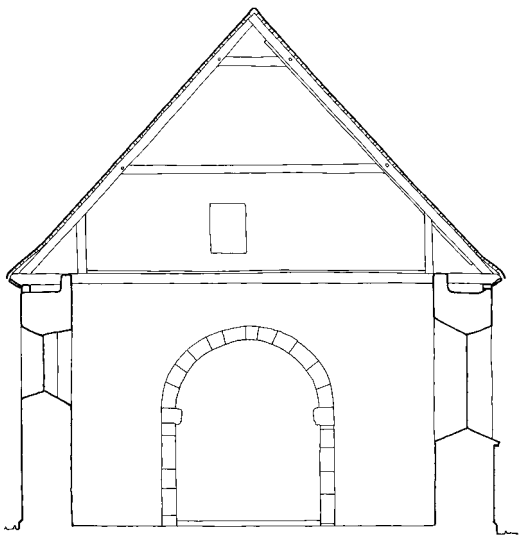

Fig. 4. Tværsnit. 1:150. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1967, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – *Cross-section.*

hinanden derved, at stenene i den øverste del generelt er mindre, samt at en del af disse kvadre, særligt på skibet, er hjørnefalsede.

Døre. Kirkens to oprindelige †indgange var efter normen placeret i hhv. nord- og sydsiden i skibets vestende, men er nu sløjfede. Norddøren, der var i anvendelse, indtil tårnet blev bygget 1905, er blændet med hvidtede tegl i normalformat og er opbygget af hjørnehugne kvadre og rejste karmsten, hvoraf den største måler ikke under 110 cm (vest), der også var målet på åbningens bredde. Oprindelig kronedes åbningen af en retkantet monolitoverligger svarende til forholdene på adskillige kirker på egnen, men stenen er omsat og er muligvis identisk med den aflange kvader, der nu sidder på skibets sydside i tredje skifte over soklen under det vestligste vindue.[19] En halvcirkulær vinduesoverligger er nu indmuret over den tidligere åbning (jf. ndf.). Udformningen af den sydlige portal kendes ikke, idet den blev nedtaget 1875 i forbindelse med indsættelsen af nye vinduer (jf. s. 2280). Det må overvejes, om ikke sokkelstenen med rundstav under korets nordøsthjørne oprindelig er fremstillet som portalhjørnesten. I så fald må tilhørende karmsten med rundstav langs kanten formodes at være gået tabt.

Vinduer. Fire af kirkens romanske vinduer er bevaret, heraf to i koret (øst- og nordmur) og to i skibets nordmur (fig. 8-9, 11-12). De rundbuede vinduer har pudsede bundsmige uden særskilte sålbænksten og er mod kirkens indre af rå marksten. Åbningerne er udformet med omtrent samme dimensioner, men afviger dog noget i udførelsen. Monolitoverliggeren i korets østvindue, der er falset på overkanten og rundbuet mod åbningen, udmærker sig således med kvaderridsninger på facaden og i smigen (jf. f.eks. kirkerne i Engbjerg og Hjerm, s. 1336, 2004). Åbningen måler i den ydre murflugt 143×74 cm, mod det indre 157×72 cm. Vinduet var en periode blændet, men blev genåbnet efter 1879.

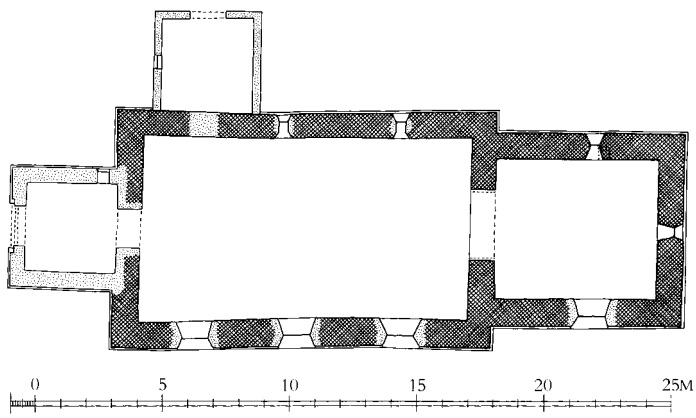

Fig. 5. Plan. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1967, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – *Plan.*

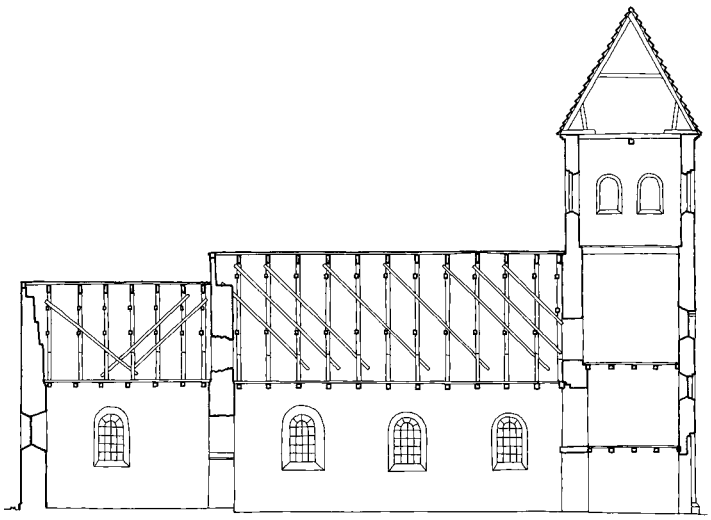

Fig. 6. Længdesnit set mod syd. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1967, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – *Longitudinal section looking south.*

Monolitoverliggeren på korets nordvindue har derimod en svagt buet overkant og måler 143×72 cm i den ydre murflugt, 151×70 cm mod korets indre. Elementerne til skibets vinduer er tilsyneladende fremstillet uden hensyntagen til højden på murværkets skiftegang, og man har som

Fig. 7. Ydre set fra nordøst. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Exterior seen from the north east.*

Fig. 8-9. Oprindelige vinduer i korets øst- og nordmur (s. 2270). Foto Anders C. Christensen 2014. – *Original windows in east and north wall of chancel.*

Fig. 10. Korets nordmur (s. 2269). Foto Anders C. Christensen 2014. – *North wall of chancel.*

Fig. 11-12. Oprindelige vinduer i skibets nordmur (s. 2270). 11. Østre. 12. Vestre. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Original windows in the north wall of the nave. 11. Eastern. 12. Western.*

følge heraf måttet anvende adskillige hjørnefalsede sten. Det østlige vindue, hvis overligger er sammensat af to sten, måler i den ydre murflugt 141×71 cm, indvendig 149×70 cm. Det vestligste vindue i skibets nordmur har som korvinduet en monolitoverligger med irregulær overkant og måler 149×70 cm i det ydre, og 151×71 cm i bagmuren. Vinduerne er udvidede i lysningerne. En halvcirkulær vinduesoverligger (fig. 53), der formentlig har siddet i sydmuren, er som nævnt sekundært indsat over den blændede norddør, og en vinduessmigsten har nu fundet sekundær anvendelse i korets indre taggavl (jf. ndf.).

I det *indre*, der dækkes af flade bjælkelofter, er kirkens bagmure hovedsagelig af rå kamp, der er pudsede og hvidtede; dog er triumfmuren opført med anvendelsen af flere tilhuggede kvadre. Tilstedeværelsen af disse antyder, at koret har stået færdigt før skibet (jf. ovf.). Den romanske korbue, hvis åbning svarer til ca. en tredjedel af skibets bredde, er bevaret. Buens vanger er opbygget af hjørnehugne kvadre, mens stikkets kvadre er kilehugne. De simpelt udførte korbuekragbånd træder kun frem mod åbningen og er glatte med halvstaf langs underkanten (fig. 5, s. 1726). Et enkelt granittrin adskiller skibet fra det højereliggende kor, i hvis nordvæg under vinduet er en *gemmeniche* med bund en halv meter over det nuværende gulv. Den firkantede niche måler 35×32 cm i murflugten og har en dybde på 50 cm.

Fig. 13. Sokkelsten under korets nordøsthjørne (s. 2269). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Footing stone beneath the northeastern corner of the chancel.*

Taggavle. Korets østre taggavl er bevaret i de nederste ca. halvanden meter, hvor den i bagmuren består af rå marksten i varierende størrelser, der nu er suppleret med en nyere cementmørtel. Herover et skifte, der består af tildannede kvadre, inkl. en vinduessmigsten og mindst én hjørnehugget kvader. Skiftet markerer et tilbagespring i gavlen, hvorover murværket i otte skifter er af røde tegl i munkestensformat. Det nedre er et rulskifte, mens de øvrige syv er rene løberskifter. Herover er det hvidtede murværk af teglsten i normalformat fra nyere tid, på facaden med to jævnhøje, rundbuede blændinger.

Mod vest er korets romanske taggavl af rå kamp bevaret i fuld højde. Mellem de to bygningsdele er brudt en sekundær, irregulær åbning, hvori nu er sat en rektangulær karm af træ med tilhørende luge; murkernens rå kampesten holdes sammen i en grå kalkmørtel. Ved skibets opførelse er gavlen forhøjet, og denne del er i nyere tid fornyet med tegl i normalformat.

Skibets vestre taggavl er i bagmurens nedre del mod syd af rå kamp iblandet teglbrokker, herover omsat med nyere gule og røde teglsten i forbindelse med tårnets opførelse, hvor også en skorsten opførtes i den nordlige del af gavlen. I gavltrekantens øvre del mod nord var en formentlig middelalderlig, spidsbuet åbning af tegl (jf. fig. 16).

Eftermiddelalderlige tilføjelser og ændringer. (†) *Våbenhus.* Det tidligere våbenhus ud for †norddøren, der siden 1968 har fungeret som *ligkapel*, er i sin nuværende form fra o. 1857 (jf. fig. 7). Materialet er røde tegl i normalformat sat i krydsskifte på en høj cementsokkel af nyere dato; soklen erstattede en ældre af genanvendte tegl i munkeformat fra forgængeren af bindingsværk (jf. ndf.). Døråbningen er retkantet, og rummet belyses gennem et mindre, retkantet vindue i vest. I det indre er væggene pudsede og hvidtede. Efter tårnets opførelse 1905 anvendtes bygningen til brændsels- og redskabsrum, idet en skillevæg blev opført og en dør

Fig. 14. Ydre set fra sydøst. Foto Niels J. Termansen 1911. – *Exterior seen from the south east.*

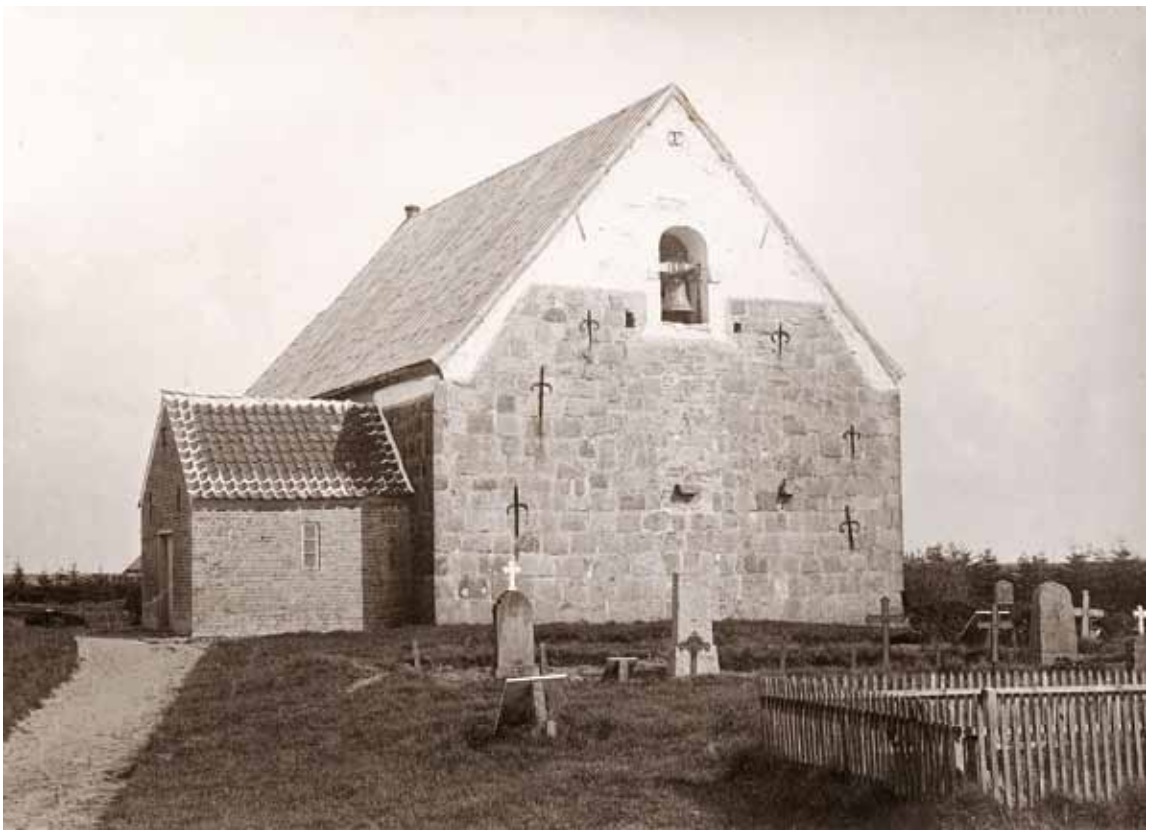

Fig. 15. Ydre set fra nordvest. Foto L. Poulsen o. 1900. – *Exterior seen from the north west.*

etableret i østmuren. Denne blev blændet 1968, hvor bygningen blev taget i brug som ligkapel.

Tårnet ved skibets vestende er opført 1905 i fire stokværk og er rejst over en granitsokkel med skråkant, hvorover et skifte kvadre; herover er materialet røde teglsten i normalformat (fig. 16-17). Bygningsdelen, der dækkes af sadeltag med gavle i nord og syd, stod ved opførelsen i blank mur, men blev pudset og hvidtet kort herefter (jf. fig. 14).[7] Pudsen var dog afrenset i en kort periode mellem 1978 og 1981.

Adgangen til det fladloftede tårnrum, der tillige fungerer som våbenhus, sker fra vest gennem en retkantet dør i et rundbuet og falset spejl, hvori et kors. Fra rummet, der belyses gennem et 1970 indsat vindue i nordmuren, er der i øst adgang til skibet via en retkantet åbning, som ved tårnets opførelse blev brudt gennem skibets vestmur.

Opgangen til tårnets andet stokværk sker ad en indvendig trætrappe langs nordvæggen. Fra andet stokværk, der har et cirkulært vindue i vest og et rundbuet i nord, er der adgang til orgelpulpituret via en smal dør i østmuren. Et oprindeligt vindue i sydmuren svarende til det nordre er nu blændet.[2]

Via en trappestige langs vestvæggen nås tredje stokværk, der belyses gennem et dobbeltvindue i vest, mens tilsvarende åbninger i nord og syd er blændet i lysningen. Åbningerne er rundbuede mod det indre og dækkes udvendigt af trappestik. Fra stokværket er der adgang til skibets loft gennem en rundbuet og ufalset åbning, hvori klokken tidligere var ophængt (jf. s. 2308). En trætrappe fører til klokkestokværket, der gennem dobbelte, rundbuede glamhuller åbner sig mod nord og syd, mens der blot er enkelte mod øst og vest; de lukkes af rødmalede træluger opsat 1995.

†*Eftermiddelalderlige tilføjelser og ændringer.* 1642 opførtes 'pillerne' ved gavlen, d.e. formentlig et muret †*klokkeudhæng*, der ydermere stabiliserede kvadrene på den udskredne vestgavl. En

tømrer blev 1651 betalt 10 mark for 10 dages arbejde på klokkeudhænget. Arbejdet omfattede bl.a. en fornyelse af tagkonstruktionen, og til formålet anvendtes fire træer af 16 alens længde til skråstivere ('stridbånd', 7 sletdaler, 3 mark og 4 skilling), to egeplanker ('fjæl', 3 sletdaler, 4 skilling) til tagbeklædning, to egebjælker (3 mark), egespær (30 skilling), spær og sugfjæl (5 skilling). Desuden betaltes for egetræ til nagler (1 mark) og jernsøm. Spor af †klokkeudhænget ses på ældre fotografier (jf. fig. 15), men den oprindelige udformning kendes ikke i detaljer. 1768 karakteriseredes den som '.. en lavere lille udbygning eller udskud … i hvilken klokken hænger'; taget var da beklædt med planker.[21] 1808 blev klokkeudhænget nedtaget og klokken ophængt i skibets vestgavl.

Det eksisterende (†)våbenhus afløste et ældre, teglhængt †*våbenhus* af bindingsværk uden loft, jf. en notits fra 1857, hvor tilbygningen ønskedes 'ombygget og opført i grundmur, og tillige bør forhøjes mindst ½ alen på muren, og udvides 1½ alen … og bør have loft'.[18] Over loftet på den nuværende bygning ses endnu aftryk af forgængerens skrå taglinjer. Bygningen blev opført før 1768,[21] men efter 1648, hvor skibets murværk blev omsat fra nordvesthjørnet og hen til norddøren (jf. ndf.).

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. En ofte gentaget udgiftspost vedrørende kirkens vedligeholdelse er, ud over hyppige kalkninger, reparationer af den ustabile kvaderbeklædning. Særligt vestgavlen krævede opmærksomhed, således 1642, hvor en murermester og en arbejdsmand fra Holstebro modtog 5 daler for at reparere gavltrekanten, hvis kvadre allerede på dette tidspunkt var udskiftet med teglsten.[17] 1648 blev murermester Knud Mikkelsen fra Østerlund betalt 28 sletdaler for vedligeholdelser på kirken: mellem nordvesthjørnet og døren blev der omsat 191 kvadre og indlagt syv †ankre, mens der på korets sydside omsattes 90 kvadre og indsattes fem †ankre. Hele kirken blev fuget og kalket, og til formålet anvendtes 4 pund og 3 mark jern til ankrene, 77 tønder kalk til murværket og 20 tagsten 'til pillen' ved vestgavlen.[17]

Bygningens vedligeholdelse i 1700-tallet drejede sig fremdeles om den udvendige kvaderbeklædning, hvis reparationer blev udsat adskillige gange.[22] 1793 blev arbejdet endelig udført,

Fig. 16. Tårnet under opførelse 1905. Foto af Johan A. Poulsen i Struer Museum. – *Tower under construction, 1905.*

og kirken havde 'ingen nævneværdig mangel'.[23] Få år senere led bygningen dog under fugtproblemer, der forårsagede 'grønne pletter' på væggene;[23] problemerne skyldtes utæt tag og manglende ruder.[23] 1807 var murværket ved vestenden af kirken brøstfældigt, især 'pillen og stolen hvor klokken hænger' voldte problemer, og kirkeejeren ønskede som følge heraf at indsætte klokken i kirkemuren – dette skete året efter.[23] Tre år senere rapporteredes om brøstfældigt bly, rådne bjælker, manglende ruder og trækvinde gennem klokkerebshullet.[23] Ved midten af 1800-tallet var også østgavlens kvadre voldsomt udskredne, men *Synsprotokollen* vidner om adskillige udsættelser af de nødvendige reparationer; således var murværket 1858 udskredet med op til ca. 15 cm.[18] Bygningens dårlige tilstand bevirkede, at korets indre igen var ramt af 'grøn fugtighed'.[18]

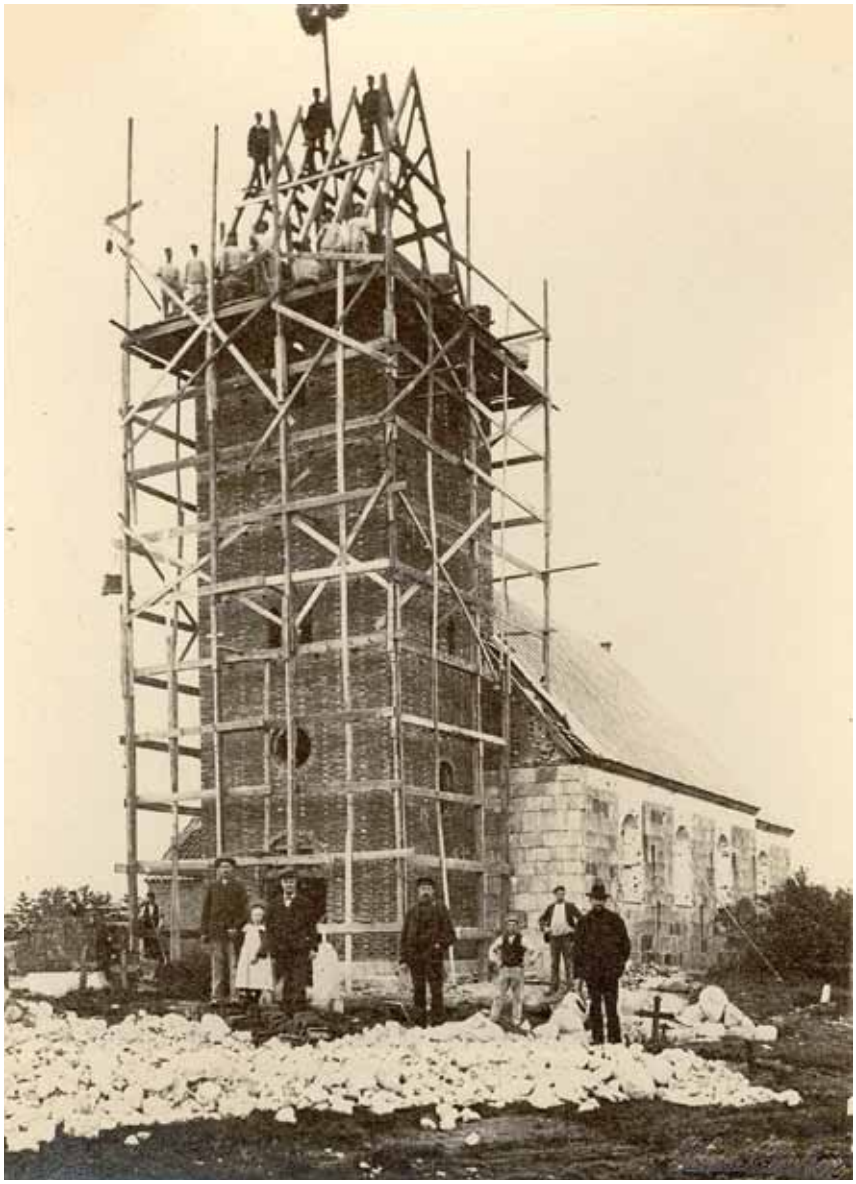

Fig. 17. Tårnet under opførelse 1905. Foto af Johan A. Poulsen i Struer Museum. – *Tower under construction, 1905.*

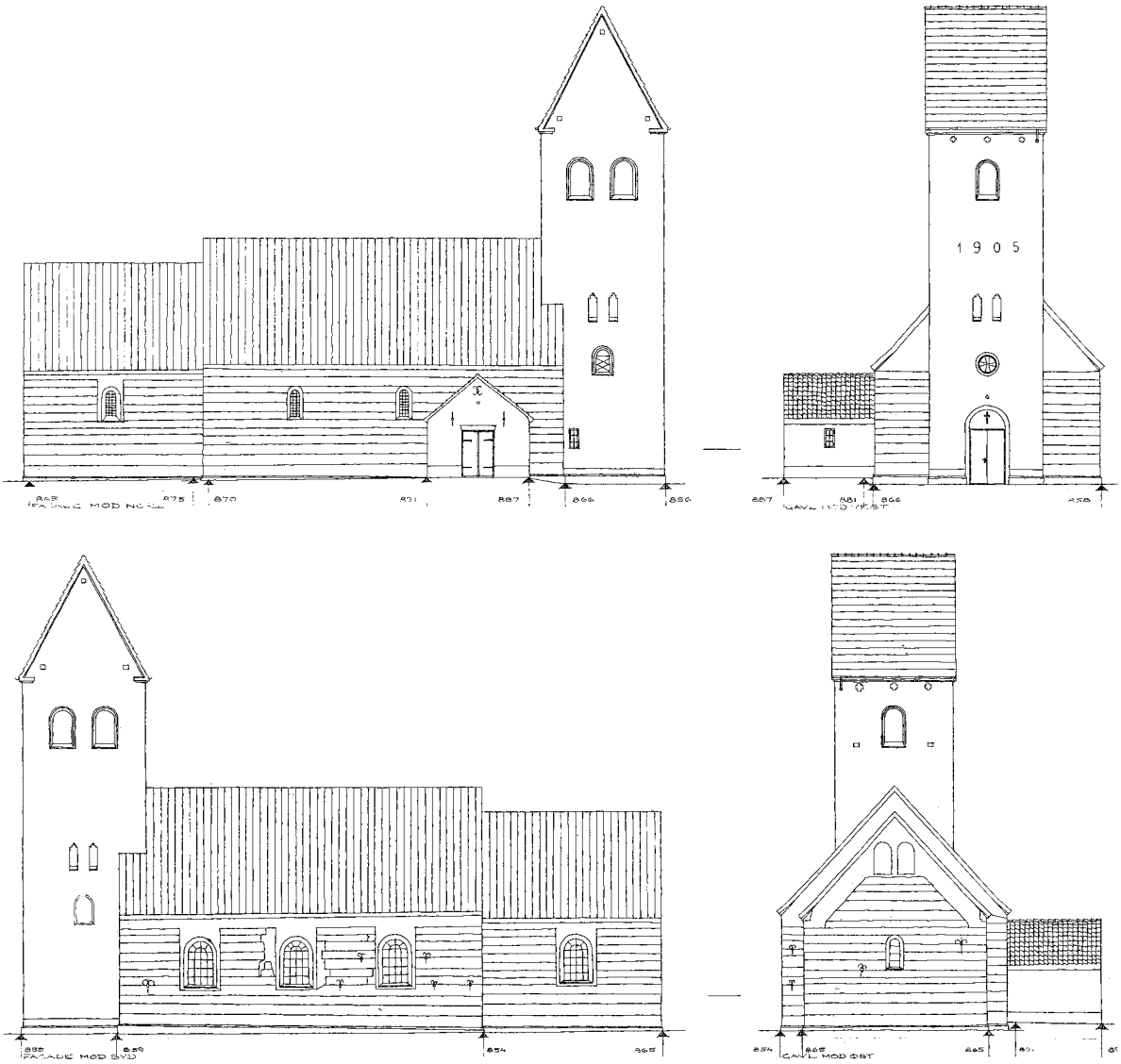

Fig. 18a-j. Facader, snit og plan. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1968. – *Facades, sections and plan.*

Hovedistandsættelserne 1858 og *1870* omfattede tiltrængte fornyelser af kirkens tagværker (jf. s. 2280), men murværkets tilstand vedblev at være mangelfuld indtil et stykke ind i 1900-tallet.[7] Vestgavlen blev således først endelig stabiliseret med tårnets opførelse 1905, hvor også gavlens kvaderbeklædning blev udskiftet.

Kirkens brand 1911 (jf. s. 2287, fig. 26) gav anledning til en *istandsættelse*, der for bygningens vedkommende primært omfattede gulvene (s. 2280).

Ved kirkens *hovedistandsættelse 1968-72* (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted) foretoges igen omfattende omsætninger af kvaderbeklædningen, og også kirkens tagværker og -beklædning blev repareret. I det indre renoveredes gulve, vægge og vinduer, og et nyt varmeanlæg blev installeret. Endvidere blev (†)våbenhuset indrettet til ligkapel. Supplerende omsætninger af sydsidens kvadre foretoges 1981 (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted).

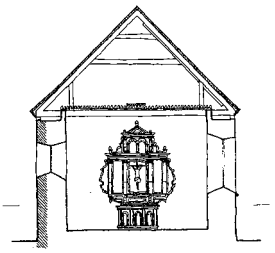

SNIT I KOR

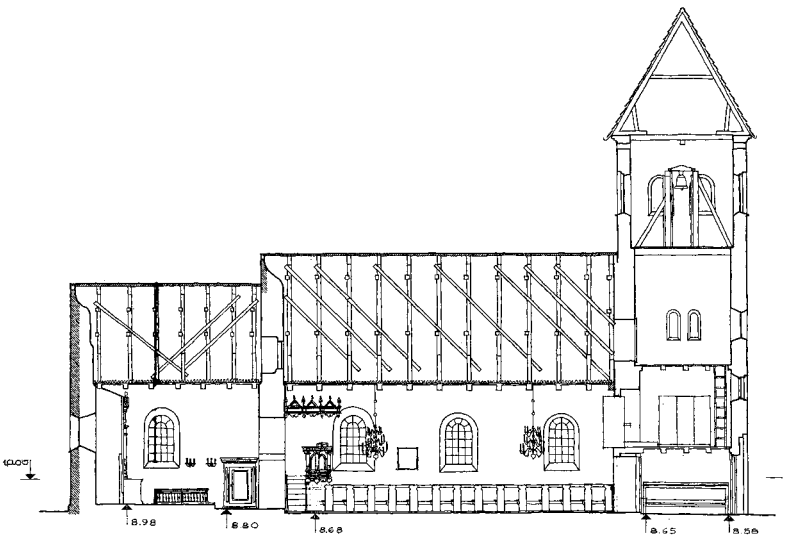

LÆNGDESNIT MOD SYD

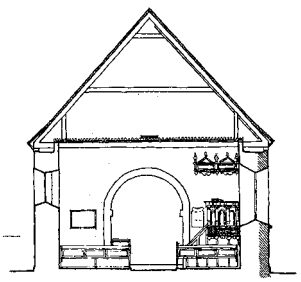

SNIT I SKIB MOD ØST

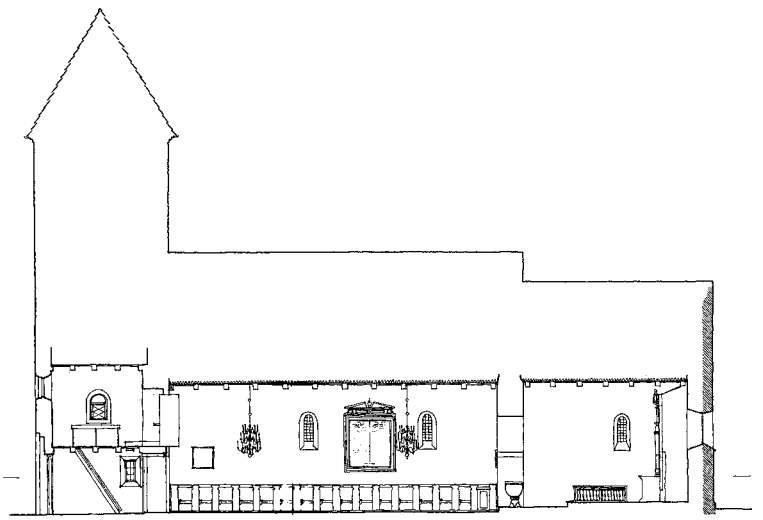

LÆNGDESNIT MOD NORD

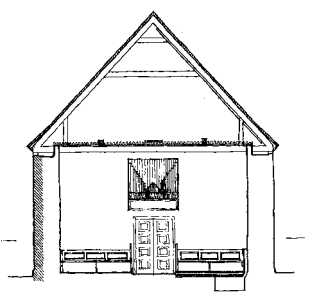

SNIT I SKIB MOD VEST

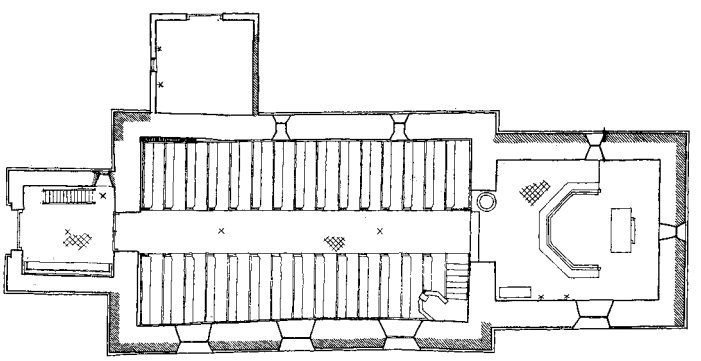

Trods tårnets unge alder vidner *Synsprotokollen* om gentagne problemer med murværket, der 1942 blev 'repareret og kalket';[7] pudslaget blev endvidere som følge af indsivende fugt renoveret 1978 (sandblæsning, silikonebelægning), 1981 og 1995 (arkitekterne Ib Lydholm og Asger Thomsen, Thisted).[24] Problemerne var dog ikke afhjulpet, og en supplerende *istandsættelse 2004* var nødvendig. Denne omfattede reparationer af både murværk og tag (fn-tegnestuen, Struer). Ved samme lejlighed repareredes kirkegårdslågernes murede piller (jf. s. 2268).[25]

Gulve. Korgulvet er siden 1970 belagt med kvadratiske, røde teglfliser. Skibets gulv består i midtergangen af sorte og hvide cementfliser lagt i skaktavlemønster med en bort af rektangulære, sorte fliser, som blev lagt ved istandsættelsen efter kirkens brand 1911. Belægningen svarer til gulvene i en række af egnens kirker, f.eks. Borbjerg (s.1860) og Navr. Under stolene er fyrreplanker. Tårnets og våbenhusets gulve består siden 1970 af hårdtbrændte, fladelagte teglsten i normalformat. †*Gulve.* 1636 betalte kirken 1 daler for tre snese teglsten, som en murermester lagde i gulvet.[17] Større arbejder udførtes 1652, hvor Christen Henriksen og en medhjælper modtog 3 mark som betaling for i fire dage at lægge 930 teglsten fra Viborg 'udi skamlerne såvel som gangene'.[17] 1765 var dele af gulvet under stolene af piksten, der var 'optrådt' og gentagne gange de følgende år ønskedes udjævnet.[22] Ved inventarbeskrivelsen 1862 var alle kirkens gulve af tegl, men allerede 1864 ønskedes den østligste halvdel af korgulvet belagt med brædder.[7] Hele korgulvet var 1904 af fyrrebrædder (jf. fig. 21) efter en omlægning 1897, men blev efter kirkens brand 1911 belagt med cementfliser svarende til skibets gulv (jf. ovf., fig. 24). Dette bestod før branden af mønsterlagte teglsten.

Døre. Med tårnets opførelse 1905 etableredes i skibets vestende en ny, retkantet indgangsdør til kirken, idet tårnrummet fungerer som våbenhus.

Vinduer. Sydsidens rundbuede vinduer af røde teglsten i normalformat er fra 1875, hvor det blev vurderet, at de gamle var af 'upassende form og alt for ringe størrelse'.[7] Til forbedring af lysindfaldet blev de to eksisterende åbninger derfor udvidet med ca. 75 cm i højden og ca. 15 cm i bredden, ligesom de indvendige nicher blev kraftigt udvidet. Endvidere blev det besluttet at etablere et tredje vindue vest for de eksisterende, omtrent hvor den oprindelige †syddør havde været. Vinduerne lukkes nu af rødmalede støbejernsrammer, men var oprindelig forsynet med 'store trækruder' og ståltrådsgitre.[26] De i 1903 opsatte †sålbænke af skifer er nu erstattet af tegl.[7] Kirkens oprindelige vinduer på øst- og nordsiden har småsprossede og hvidmalede jernrammer. Tårnets vinduer har rødmalede trærammer, hvoraf én fra sydsidens blændede vindue i andet stokværk nu er henstillet på korets loft. Adgangen til skibets loft lukkes af en blåmalet træluge. †*Vinduer.* Et nyt vindue anskaffedes 1632 til korets sydside (3 mark og 4 skilling).[17] De vinduer på sydsiden, der blev udbygget 1875, var resultatet af senere, eftermiddelalderlige ombygninger, muligvis o. 1600. De kan rekonstrueres på baggrund af inventarbeskrivelsen 1862 og ved hjælp af ældre fotooptagelser (fig. 14).[7] Af beskrivelsen fremgår, at vinduerne var ca. 110 cm høje og 95 cm brede '... og i kant, dog er muren over samme i bue', dvs. af fladbuet form med fals i det ydre og desuden med rammer af træ. 1980 ønskedes teglindfatningerne erstattet med kvadre, hvilket blev udført i begrænset omfang, der ikke berørte gammelt murværk.

Tagværker. Kirkens opskalkede fyrretagværker er fra 1858 (kor) og 1870 (skib) og består over koret af otte spærfag med korte spærstivere og to hanebånd, over skibet af 14 spærfag udformet på samme måde. Spærene er suppleret med adskillige stormlægter i begge afsnit. Tårnets tagværk består af seks spærfag med hanebånd og korte, skråtstillede stivere, våbenhusets af fem spærfag med et hanebånd. †*Tagværker.* Som følge af mangelfuld vedligeholdelse af kirken i 1800-tallets første halvdel (jf. s. 2277) så man sig 1858 nødsaget til at udskifte de (formentlig) middelalderlige egespær over koret med nye af fyr. Også korets bjælkelag og loft blev fornyet ved denne lejlighed.[18] Skibets egetagværker blev udskiftet 1870 sammen med bjælkelaget, der dog var af fyr.[7]

Tagbeklædning. Kor og skib dækkes af bly, der senest blev omlagt 1970, jf. blystøbermærker i re-

liefversaler på alle flader: »J. Stoffregen Blystøber Struer 1970«. To ældre blystøbermærker er nu loddet på hhv. korets nordside lydende: »OLVB 1859«, og på skibets nordside »1872«. Tårn og våbenhus er belagt med røde vingetegl. †*Tagbeklædning.* Kirkens blytage krævede hyppige reparationer. 1633 modtog en blymester fra Holstebro 8 daler for i 13 dage sammen med en svend at omstøbe og omlægge 15 skippund bly på skibets nordside. Til arbejdet medgik 800 blysøm, 14 mark jern til lægtesøm samt 15 planker ('savdeller') til sugfjæl og blybrædder.[17] Tre år senere var turen kommet til koret, hvor blymesteren fra Holstebro og hans svend modtog 11 daler for i ni dage at omstøbe og omlægge 22 skippund bly på nord- og sydsiden. Øvrige materialer ved denne lejlighed inkluderede 1200 blysøm, 8 mark jern til lægtesøm samt et dusin ('tylt') planker til blybrædder.[17] 1810 var blytaget over korets sydøsthjørne 'brøstfældigt',[23] og siden foretoges løbende mindre udbedringer.[7]

Farveholdning. Kirkens teglsatte dele samt vinduesindfatningerne er overkalkede på nær ligkapellet, der som de kvadersatte dele står i blank mur. †*Farveholdning*. Kirkens ydre stod kalket på tidspunktet for †våbenhusets opførelse jf. den hvidkalkede facade inden for aftrykket af bygningens skrå taglinjer over ligkapellets loft. 1861 ønskedes korets og våbenhusets loft samt indgangsdøren malet i 'lys oliefarve'.[18] Kirken blev indvendig kalket 1864 inkl. korbuen, der dog blev afrenset allerede syv år senere i forbindelse med udbedringer af fugerne med portlandcement.[7] 1891 blev skibets loft malet i perlefarve.[7] 1903 stod kirkens nye vinduer mod syd i blank mur, men ønskedes overkalket, hvilket dog først skete efter 1905.[7]

Opvarmning. Kirken opvarmes af en oliefyret *kalorifer* fra 1970, der er nedgravet under skibets nordvesthjørne. †*Opvarmning*. En †*kakkelovn* blev efter menighedens ønske opstillet 1888 i skibets nordøsthjørne (fig. 24).[7] Den fungerede frem til 1937, hvor en †*kalorifer* blev installeret.[27] 1936 blev der indlagt *elektricitet* i kirken.[27]

Fortov. Kirken omgives siden restaureringen 1968-72 af en *pikstensbelægning*, der afløste et *fortov* af beton. †*Fortov*. 1890-91 blev omkring kirken lagt 'brosten' i en alens bredde; belægningen blev o. 1918 fornyet i beton.[7]

Fig. 19. Ydre set fra sydøst. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Exterior seen from the south east.*

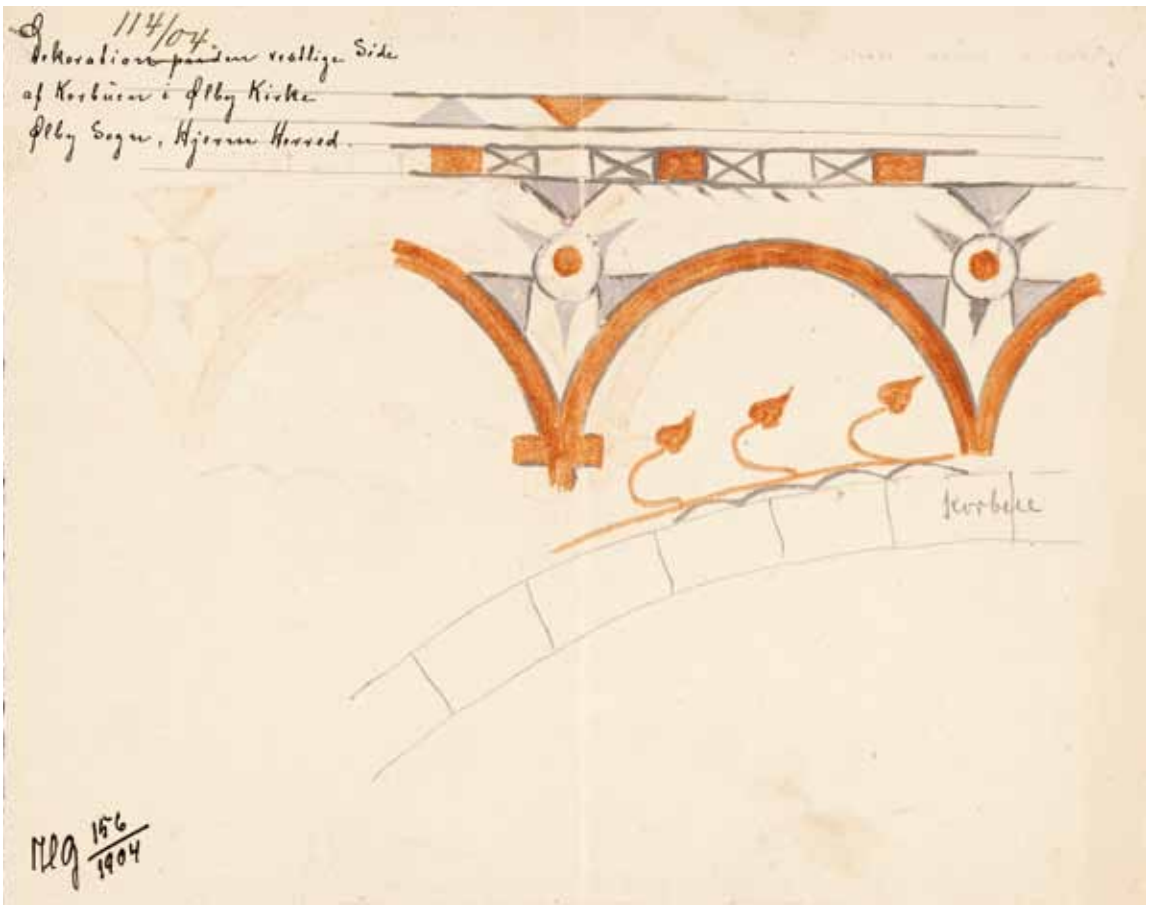

Fig. 20. †Kalkmalerier, o. 1300-50, på triumfmurens vestside (s. 2282). Tegnet af Eigil Rothe 1904. – †*Wall paintings, c. 1300-1350, on the west side of the chancel arch wall.*

†KALKMALERIER

1904 registrerede Eigil Rothe på alle kirkens vægge dele af en kalkmalet udsmykning, der har strakt sig over den øverste tredjedel af vægfladerne i de to bygningsafsnit.[28] Desuden fandtes på skibets nordvæg en rest af en mulig nedre frise, der dog ikke er nærmere beskrevet. Malerifragmenterne var dårligt bevarede, bl.a. kunne det ses, at indsivende regnvand havde løbet ned over dele af skibets udsmykning særligt på nordvæggen, men også over korbuen (jf. fig. 21, 23). Vandskaderne stammer muligvis fra tiden o. 1800, hvor kirken var i dårlig stand (s. 2276). Efter registrering blev malerifragmenterne atter kalket over.

1) (Fig. 20-23), o. 1300-50. Dekorationerne var udført i rødt og sort og bestod af en høj frise i form af et rundbuet arkadegalleri, hvis bueslag hvilede på slanke søjler med rektangulære kapitæler og baser. Sidstnævnte stod på en tynd fodlinje, hvorfra mellem søjlerne udgik stilke med omvendte hjerteformede blade. I sviklerne var trefligede blomster, hvorimellem sås sparremønster. Kompositionen afsluttedes foroven af to vandrette borter med mørk kontur; den nedre med rektangulære felter af vekselvis farvede og hvide felter med diagonalstreger, den øverste med skråtstillede felter, der vekslede mellem farvede og hvide felter. På triumfmurens vestside var omkring korbuen

Fig. 21. †Kalkmaleri, o. 1300-50, på triumfmurens vestside og i koret (s. 2282). Foto Eigil Rothe 1904. – †*Wall painting, c. 1300-1350, on the west side of the chancel arch wall and in the chancel.*

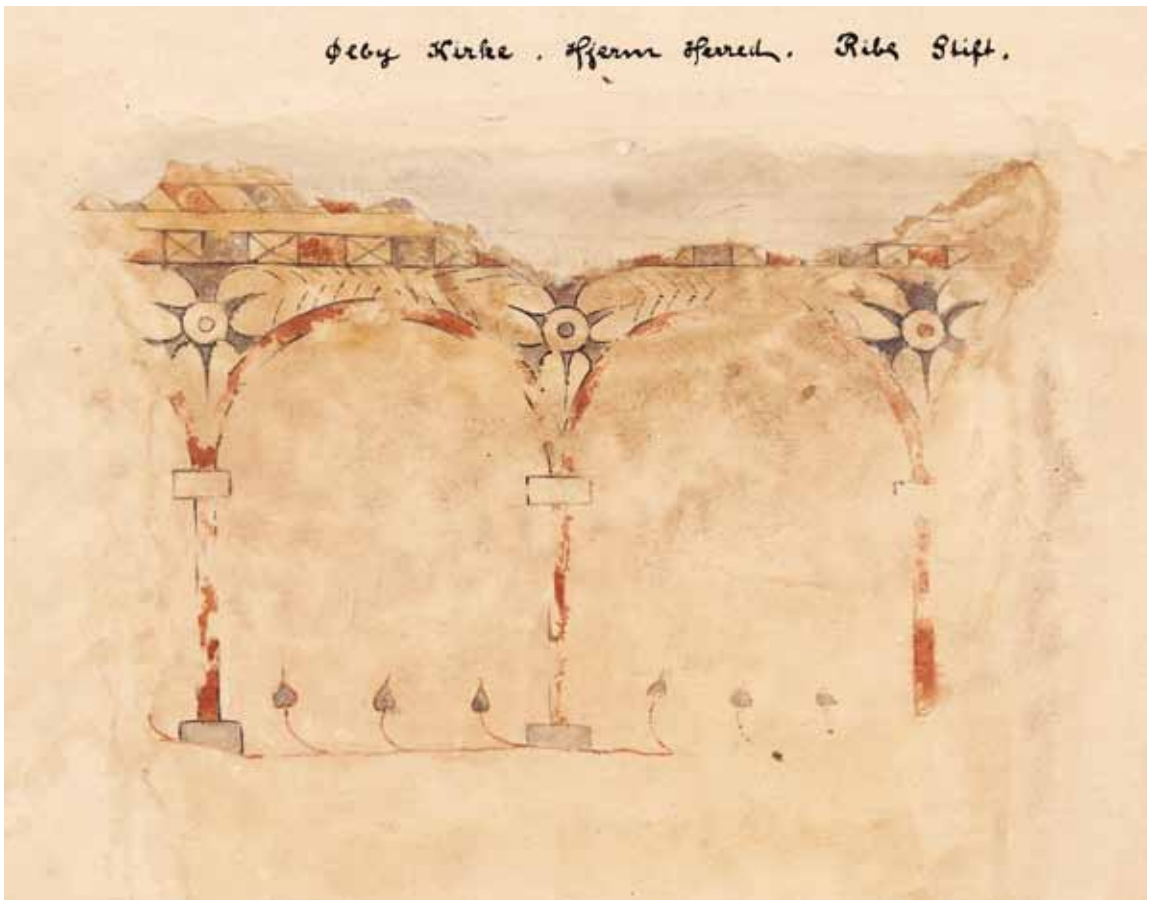

Fig. 22. †Kalkmalerier, o. 1300-50, på skibets nordvæg (s. 2282). Tegnet af Eigil Rothe 1904. – †*Wall paintings, c. 1300-1350, on north wall of nave.*

under fodlinjen en supplerende, lav buefrise, ligesom de øvre borter i forhold til skibets var afvekslende udført.

At galleriet har skullet fremhæve en billedlig fremstilling er overvejende sandsynlig, men spor heraf blev ikke registreret.

På skibets nordvæg, under de nævnte fragmenter var endvidere afbildet en foroverbøjet (knælende?) person iklædt en løstsiddende kappe (jf. fig. 23). Omkring hovedet var muligvis en glorie. Det er vanskeligt at forestille sig, at væggene under den øvre frise har stået blanke, og det må derfor overvejes, om ikke figuren er resterne af en tilsvarende (?)frise på væggenes nedre del.

Dekorationerne svarede nøje til †malerier i Mejrup Kirke, hvor arkadegalleriets dyremedaljoner dog var bevarede (s. 1798), men har ellers ingen direkte paralleller i det nordvestjyske område.

2) Før 1687. På skibets nordvæg fandtes 1766 en kalkmalet †*præsterække*, betegnet: »Præsterne til Ølbye og Foussing siden Reformationen«. Fortegnelsen, der må være blevet etableret før dobbeltsognets udvidelse med Asp Kirke 1687, omfattede i alt ti præster, hvoraf den senest anførte (vel i et supplement) var sognepræst Jens Johansen Mogensen Poscolan (Paaskelanus, virksom 1694-1711, jf. også alterstager (s.d.)). Navnene på de efterfølgende tre præster, inklusive indberetteren, Christen Krarup, sognepræst siden 1761, må have været anført andetsteds, antagelig på en særskilt †præsterækketavle (s. 2305).

To kalkmalede †*indskrifter* på vers flankerede præsterækken:

Fig. 23. †Kalkmaleri, o. 1300-50, på skibets nordvæg (s. 2282). Foto Eigil Rothe 1904. – †*Wall painting, c. 1300-1350, on north wall of nave.*

»Her paa denne tælle-Stok
staaer Guds egen Præste-Flok
Som har fød sin Faare-Hiord
med det Him(m)el-søde ord
Og Guds Evangelio
I den Apostolisk tro
Efter den Lyksalig Tiid
Da Gud var os mild og blid
som af vildsom Vey og Ørk
Og af Nattens Mulme-Mørk
Lod os Morgen-Røden see
Da fik Paven Spot og Spee.

Doctor Luther var den Mand
som oplyste vor Forstand
ved Guds Ordes Kraft og Magt
friede os fra Pavens Jagt
demped al hans Fabel-Snak
af det giftig Prakker-Pak
lede os paa Vey at gaae
hvor vi Naaden kunde faae
derved saae vi Pavens træk
Pavens Top fik fald og Knæk
Tak skee Gud, som til os kom
Trods nu Paven ud af Rom
Gud os andre her udsendt
Disse Zions Præste-mænd«.[21]

Fig. 24. Indre set mod øst, efter restaureringen 1911. Ældre foto i NM. – *Interior looking east, after the restoration in 1911.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste inventargenstande omfatter en helgengrav med tilhørende dæksten fra det oprindelige, murede †alterbord, nu indmuret i korets sydvæg, samt en romansk døbefont af nordvestjysk bægerbladstype. Mens intet er bevaret fra den senere middelalder, stammer både ⋆(†)altertavlen, hvoraf dog kun enkelte fragmenter er bevaret, og prædikestolen fra senrenæssancen. Begge blev stafferet af Jacob Maler fra Ribe 1639. 1695 skænkede daværende sognepræst Jens Johansen Mogensen Paaskelanus sammen med sognemændene kirken dens alterstager. 1700-tallet har ikke sat sig spor i inventaret, hvorimod 1800-tallet er repræsenteret ved stolestaderne fra 1862 (forandrede 1881 og 1991), dåbskanden af tin fra 1865, dåbsfadet og guldsmed Christen Christensens sygesæt fra 1862 (disken fornyet), der deles med Fovsing og Asp kirker. Kirkens ældste lysekrone blev skænket 1905 af Ingeborg Cathrine Dahl. Den ødelæggende brand i koret 26. febr. 1911 (jf. ndf.) nødvendiggjorde en fornyelse af alterpartiet (alterbord, -skranke og -tavle, tegnet af Niels J. Termansen, sidstnævnte med korsfæstelsesmaleri af Poul S. Christiansen). Desuden erhvervedes en (stor) præsterækketavle og et altersæt, mens Kristine Lucie Nielsen på gården Dueholm skænkede en alterkande. Af nyere inventar kan først og fremmest nævnes den ældste klokke, støbt af De Smithske Støberier, Aalborg, 1924 ved omsmeltning af en †klokke fra det tidlige 1300-tal, mens den nyeste klokke er fra 1974 og blev anskaffet i forbindelse med en omhængning s.å. Lysekrone nr. 2 blev skænket 1935 af Jens Christian og Hanne Mølbjerg, ligesom de fire messehagler, anskaffet 1975, finansieredes ved en anonym donation. 2008 anskaffedes et nyt orgel.

Farvesætning og istandsættelser. Inventarets farveholdning med dominans af rødbrunt, rødligt, okkergult og grønt blev fastlagt ved kirkens hovedistandsættelse i 1911 og er senest opfrisket i forbindelse med restaureringen 1968-72 (s. 2278).

Inventaret blev gennemgribende fornyet i 1630'erne, da kirkens daværende ⋆(†)altertavle, et †alterpanel og prædikestolen anskaffedes (1639). Også stolestaderne nævnes første gang inden for dette tidsrum (1635), men er formentlig ældre.[29] At dømme efter kirkens regnskaber og senere restaureringsrapporter har inventaret stået i en broget bemaling med spredt anvendelse af guld. På prædikestolen påvistes en grålig staffering med grågul marmorering eller

Fig. 25. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior looking east.*

ornamentering, måske fra 1700-tallet. 1861 fornyedes stolestaderne, og fonten blev flyttet hen foran triumfvæggens nordside. Istandsættelsen 1881 omfattede fremflytning af †alterbordet, så der kunne etableres en plads til præsten bag det, en ny †alterskranke, kvindestolene forandredes, og prædikestolsopgangen blev tilføjet panelværk. 1889 fik alterbordspanelet egetræs- og ahornsfarve. Spor af en tilsvarende staffering på prædikestolen hidrører muligvis fra samme tidspunkt.

Som nævnt opstod 26. febr. 1911 en ildebrand i koret umiddelbart efter gudstjenesten ved provst Thomas Chr. Møllers afskedsprædiken. Hele korets inventar, bortset fra messingalterstagerne, et skab, granitdøbefonten og dåbskanden gik tabt. Efter branden udarbejdede konservator Niels J. Termansen en plan til en istandsættelse.

Seneste restaurering blev gennemført 1968-72 (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm) og omfattede en gennemgribende istandsættelse af prædikestolen, forandring af stolestaderne, fonten blev flyttet til sin nuværende placering i skibets nordøstlige hjørne, helgengraven fra det romanske alterbord indmuredes i korets sydvæg, og såvel altertavlen som -skrankens staffering blev opfrisket.

Alterbordet (jf. fig. 25), 1911, et panelværk af eg, tegnet af Niels J. Termansen og udført af snedkermester I. M. Christensen, Struer, billedskærer L. Petersen, Holstebro og malermester N. Larsen, ligeledes Struer.[30] Bordet, der måler 173×87 cm og er 104 cm højt, er placeret ca. 114 cm fra østvæggen. Forsiden omfatter tre arkadefyldinger, der adskilles af højrektangulære fyldinger med smalle profillister, mens kortsiden udgøres af en enkelt fylding. De glatte arkadefelter indrammes af kannelerede pilastre med profilkapitæler, der bærer dukatmønstrede bueslag. Over arkaderne løber en profilindrammet, glat frise. Panelerne fremstår i den oprindelige, rødbrune staffering med detaljer i to grønne nuancer, teglrødt og brunt+, mens panelfelterne har malede mauresker i sort og okkerbrunt. Stafferingen blev renset og suppleret af E. B. Rosing Holm ved restaureringen 1968-72.

Af det romanske, murede †*alterbord* (fig. 26) er bevaret en *helgengrav* med tilhørende *dæksten* (fig. 27-28), der var nedlagt i alterbordspladen. Kva-

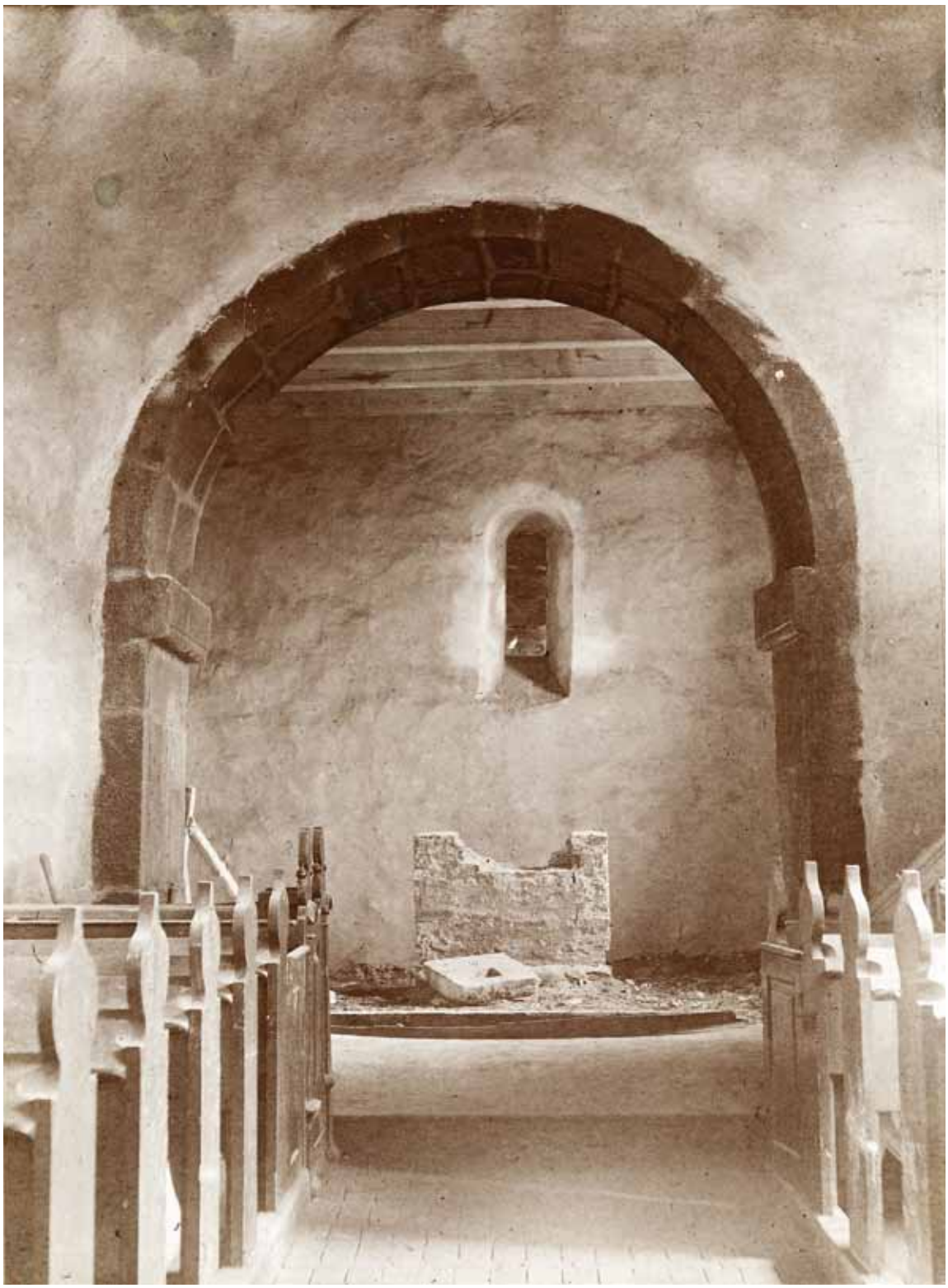

Fig. 26. †Alterbord og helgengrav (s. 2287). Foto efter branden 1911. – †*Altar with reliqvary.*

deren, der er hugget af flammet rødsort granit, måler 64×56,5 cm og har over den 8×7 cm store og 3 cm dybe grav en bred fals (19×17 cm, 5 cm dyb) til dækstenen,[31] der er af mørkegrå basalt, 15×13 cm stor og 5 cm tyk.

Alterbordet var dækket af hvidt puds og havde en yngre †*alterbordsplade* af eg. 1881 anbefaledes det flyttet så langt frem i koret, at der kunne indrettes en 'bekvem plads til præsten' bagved.[7] Bordet blev ødelagt ved branden 1911 og efterfølgende antagelig nedbrudt. Herefter blev helgengraven placeret i korgulvets nordvestre hjørne, men ved restaureringen 1968-72 indmuret i korets sydvæg, 40 cm over gulvet.

†*Alterbordspaneler* (jf. fig. 29), o. 1639. Forsiden bestod af tre arkadefag, adskilt af højrektangulære fyldinger. De glatte arkadefelter var indrammet af kannelerede pilastre med profilkapitæler, der bar tandsnitskantede bueslag. I sviklerne var trefligede bladornamenter. Over arkaderne var en frise samt tandsnit. Panelerne, der må være samtidige med †altertavlen (1639), er tidligst nævnt 1862. Da panelværket brændte 1911, stod det med en staffering fra 1905, udført af Erik Bayer 'i smag med altertavlen'[7] og formentlig baseret på den afdækning af det oprindelige farvelag, han foretog året forinden. Denne omfattede pariserblåt, sort og spanskgrønt (jf. †altertavle), samt indskrifter, der ifølge Bayer havde et renæssancepræg.[32] En senere staffering fra 1889 omfattede en egetræs- og ahornsådring.[7]

†*Alterklæder.* 1768 er nævnt et alterklæde af fin drejl, 'som slår over neder til jorden' (dvs. var gulvlangt).[21] 1791 var det i god stand.[33] 1856 var alterklædet falmet og blev fornyet, hvorefter det blev beskrevet som 'en smuk beklædning af rødt silkefløjl'.[18] To år senere, 1858, blev det forsynet med et kors af brede guldgaloner.[18] 1862 anvendtes et klæde af bomuldsdrejl kantet med frynser.[7]

Altertavle (fig. 30), 1911. Opbygningen gentager i hovedtræk den ødelagte altertavles (jf. ndf.) struktur, men knytter sig samtidig med sin skriftudsmykning til renæssancens katekismus- eller skriftaltertavler; tegnet af Niels J. Termansen og udført af snedkermester I. M. Christensen, Struer, billedskærer L. Petersen, Holstebro og malermester N. Larsen, Struer (jf. alterbord og -skranke).[30]

Fig. 27. Dæksten fra helgengrav (s. 2287). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Covering stone from reliqvary.*

Den arkitektonisk opbyggede tavle omfatter stor- og topstykke, sidstnævnte kronet af en trekantgavl; alt hviler på et lavt postament. Såvel stor- og topstykke som postamentet har sidevinger formet som forenklede beslagværkssmykkede kartoucher.

Det tredelte storstykke opdeles af fire glatte frisøjler med attisk base, rombemønstret prydbælte og æggestavskapitæl. Gesimsens glatte storfrise har tandsnitsprydet kronliste. Det smalle postament har profileret felt, der indrammes af fremspring med diamantbosser; under storstykkets ydre søjler er løgformede hængekugler.

Fig. 28. Helgengrav (s. 2287). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Reliqvary.*

Topstykkets rundbuede dobbeltarkade med kannelerede pilastre og indskårne bladornamenter i sviklerne flankeres af to toskanske frisøjler med glatte skaftringe. Herover en glat kronfrise, hvorpå trekantgavl med tandsnit. Drejede kugle-kronede småspir smykker henholdsvis hovedgesims og topgavl.

Altertavlens arkitektoniske dele står med en broget *staffering* fra 1911, der omfatter en sort bundfarve med rødbrune og olivengrønne farver samt forsølvede og forgyldte lister; vingernes beslagværksornamentik er suppleret med blå og rosa farver. Storstykkets sidefelter har ligesom de tilhørende top-, fod- og frisefelter *indskrifter* med gylden fraktur på sort bund; dog er i topgavlen et Jesumonogram (»IHS«). I storstykkets sidefelter gengives Luk. 23,44-48. I topfeltet ses Fadervor, mens kron- og storfriserne har skriftstederne Fil. 2,10 og Sl. 103,1 og på postamentfrisen læses Es. 53,5, svarende til den ødelagte altertavle (jf. ndf.). På bagsiden af tavlen anes en firelinjet kursivindskrift, der dog dækkes af kirkens pengeskab.

I storfeltet er siden 1911 indsat et *altermaleri* (fig. 30), olie på træ, 115×75 cm (lysmål), udført 1911 af Poul S. Christiansen, København, og signeret med monogram i nedre venstre hjørne. Det viser *Korsfæstelsen*. Kristus, hvis overkrop er let drejet mod venstre, hænger tungt i armene med hovedet ludende over mod venstre skulder. Ansigtet har lukkede øjne samt kort tvedelt fuld-

Fig. 29. †Alterparti (s. 2289). Foto E. Bayer 1904. – †*Altar.*

Fig. 30. Altertavle (s. 2289). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altarpiece.*

skæg; smalt lændeklæde med sidesnip, mens venstre fod er lagt over højre. Foroven på det enkle kors er en hvidlig skriftseddel, hvorpå: »Inri« med sorte versaler. Lys karnation med grønlige konturer, blodsdråber ved naglesår og sidevunder. I baggrunden, der er holdt i mørkerøde og -brune nuancer, anes nederst til venstre Jerusalem. Lyset falder skråt fra højre på den korsfæstede, hvis hoved efterlader en skygge på midtstammen; samtidig synes et lysskær at udgå fra ham.

En studie til maleriet var 1935 stadig i nevøen, sognepræst J. Talleruphus' besiddelse.[34] Fremstillingen af Kristus, vist rolig og ophøjet, genfindes i en række af den Zahrtmann-skolede malers værker, bl.a. i *Opstandelsen* (Påskemorgen), oprindelig udført som altermaleri 1897-98, men aldrig anvendt som sådan, nu i Statens Museum for Kunst, og altertavlen *Kristus og Nikodemus*, Karby Kirke (*DK Tisted* 838), 1910. I begge billeder synes et sakralt lys at stråle ud fra Kristusfiguren,

Fig. 31. (†)Altertavle, 1639. To *søjlefragmenter (s. 2292). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – (†)*Altarpiece, 1639. Two *fragments of pillars.*

der er placeret centralt og dominerende i midteraksen.[35]

Som allerede nævnt følger altertavlen i hovedtræk den gamle tavles komposition, selvom den dog ikke slavisk kopierer denne. Gennem den dominerende skriftudsmykning, der ikke synes at have været anvendt på forgængeren, har man desuden valgt at knytte sig typologisk til de lidt ældre lutherske katekismus- eller skriftaltertavler fra tiden o. 1600 (jf. bl.a. altertavlerne i de nærliggende Resen og Fabjerg kirker (s. 1146 og 1106)). Initiativet hertil skyldes efter alt at dømme et lokalt ønske, der allerede fremsattes 1904 i forbindelse med restaureringen af den gamle tavle (jf. ndf.). Udførelsen af altertavlen som en skriftaltertavle må være sket efter anmodning fra daværende sognepræst Julius Benedikt Estrup. Allerede forgængeren Thomas Chr. Møller ønskede øjensynligt skriftsteder i sidefelterne, hvilket Chr. Axel Jensen dog 1904 frarådede (jf. (†)altermalerier).[36]

Stafferingen blev istandsat 1971 ved E. B. Rosing Holm.

(†)*Altertavle* (fig. 29, 32), ifølge regnskaberne færdiggjort 1639,[17] med sekundære tilføjelser i fyr; brændt 1911. Af tavlen er blot bevaret to *søjlefragmenter (fig. 31), som s.å. af Niels J. Termansen blev indleveret til Nationalmuseet (inv. nr. D1509-1961).

Tavlen, der i øvrigt kendes fra ældre fotografier samt beskrivelser fra 1880[19] og 1904,[37] var i renæssancestil og arkitektonisk opbygget med storstykke, trekantkronet topstykke samt postament. Det tredelte storstykke indrammedes af fire korintiske søjler med prydbælter, smykket med akantusbladværk. Postament og hovedgesims havde fremspring mellem tværrektangulære friser samt hængekugler under de yderste søjlepostamenter. En udkraget tandsnitsgesims dannede overgang til topstykkets tredelte postament. Topfeltet, der flankeredes af to doriske søjler, kronedes af en tandsnitskantet trekantsgavl med en sekundær løbende hund. Drejede kuglekronede småspir på høje piedestaler smykkede hovedgesimsen; yderst stod to basunblæsende engle. Ifølge kunstmaler Erik Bayer, Ny-

køb ing Mors, som undersøgte tavlen 1904, havde den oprindelig haft stor- og topvinger, mens de kartouchedannede topvinger opfattedes som sekundære.

1904 var der stadig 'tydelige' spor efter den oprindelige (†)*staffering,* rimeligvis den, som Jacob Maler 1639 blev betalt for at udføre med egne farver og guld.[38] En senere bemaling er vel udført samtidig med tilføjelserne af sidevinger mv.[39] 1903 ønskedes stafferingen 'for så vidt muligt' ført tilbage til de oprindelige farver,[7] men ifølge Bayer havde en lokal malermester 'sikkert med megen kærlighed, men uden at finde de rette farver' opmalet tavlen. Altertavlen stod da med en broget staffering i blåt med detaljer i grønt, rødt, blåt, sort og forgyldning.

†*Altermalerier*. I forbindelse med nystafferingen 1904 afdækkedes spor af figurmalerier på træ, muligvis oprindelige, i både topfelt og storstykke.[40] 1) Motivet på storfeltet lod sig ikke identificere. I sidefelterne sås hhv. *Moses med Lovens Tavler* (nord) og *Aron*, vist som ypperstepræst med tilhørende attributter (syd). En flyvende engel med guirlande sås i topfeltet.

2) Formentlig i 1800-tallets første halvdel, vel samtidig med tilføjelsen af topstykkets vinger og gavlens løbende hund, blev tavlens billeder overmalede, og et oliemaleri på lærred, *Korsfæstelsen*, efter Anthonis van Dyck, blev indsat i storfeltet. Kristus hang tungt i armene med himmelvendt blik og stråleglorie; fødderne var fæstnet med to nagler. Nederst i baggrunden sås Jerusalem under en tung himmel. Maleriet var beslægtet med værker fra 1700-tallets anden halvdel, udført af Thrane-dynastiet og deres efterfølgere (jf. f.eks. Thrane-eleven J. Baltzar Reinats Korsfæstelsesfremstillinger i Mejrup (s. 1809, fig. 36) og Hjerm (s. 2040, fig. 47) kirker), om end antagelig

Fig. 32. Indre set mod øst, før restaureringen 1911. Foto L. Poulsen, Vejen. – *Interior looking east, before the restoration in 1911.*

Fig. 33. Altersølv, 1911 (s. 2295), oblatæske nr. 1, o. 1929 (s. 2295) og alterkande nr. 1, 1911 (s. 2296). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altar plate, 1911, wafer box no. 1, c. 1929, and altar jug no. 1, 1911.*

yngre. Samme maler har udført altermalerierne i Gimsing (s. 2138, fig. 30), Råsted og Madum kirker (Ulfborg Hrd., sidstnævnte i Ringkøbing Museum). 1880 blev maleriet karakteriseret som 'slet malet' og 1904 som 'så dårligt malet, at det nærmest skamskænder tavlen'.[41] Begge sidefelter blev udsmykket på samme tidspunkt, formentlig med tilsvarende oliemalerier på lærred. Sidefelterne viste illusionistiske nicher, foroven prydet med korsblomster; heri var kristne allegorier,[42] placeret på piedestaler, hhv. en kalk (nord) samt et kors, en bibel og et diminutivt anker (syd). 3) I topfeltet var Jahves navn på hebraisk. Ved nystafferingen 1904 blev tavlen udsmykket med Guds øje i trekantet glorie.

At dømme efter ældre fotografier har der været †*indskrift* i postamentfrisens midtfelt, der vel var samtidig med den sekundære staffering, som 1904 erstattedes med Es. 53,5, ledsaget af Joh. 19,30 på gesimsen; alt i gylden fraktur på sort bund (jf. fig. 29). Sidefelterne havde indskriftssmykkede fodstykker, hvis tekst dog ikke lader sig tyde.

Altertavlen er tidligst nævnt 1639, da der blev indkøbt jern til at fastgøre den og prædikestolen (s.d.) med, mens en snedker betaltes for at lime og færdiggøre de to inventarstykker, 'som var falden af limen'.[17] 1768 omtaltes tavlen som forsynet med nogle forgyldte lister og 'lidt billedhuggerværk.[21] 1880 blev den karakteriseret som 'et meget tarveligt snitværksarbejde'.[19] 1901 istandsattes de to englefigurer.[7] Tavlen gennemgik 1904 en større både snedker- og malermæssig restaurering; herunder fjernedes et, vel sekundært, kors fra gavlspidsen (jf. fig. 32). Altertavlemalerierne skæbne efter fremdragelsen 1904 lader sig ikke nærmere belyse, men alt blev sandsynligvis stærkt beskadiget ved branden 1911. Chr. Axel Jensen afviste at lade sidefelternes malerier istandsætte, da 'de ikke havde den historiske betydning, at de fortjente af den grund at blive bevaret'. Samtidig

frarådede han at erstatte dem med gyldne skriftsprog på sort bund.[43]

Altersølv (fig. 33), 1911, omfattende kalk og disk. *Kalken*, 19 cm høj, af sølvplet, er udført i historiserende stil, vel som gentagelse af den brændte †kalk (jf. ndf.). Foden har seks buetunger; på den ene er monteret et krucifiks. Den stiger pyramidalsk mod det ligeledes sekssidede skaftled. Dette deles af en midtknop med bosser, hvorpå keruber og mellemfaldende buetunger. Bægeret er glat med versalindgraveringen: »Ølby Kirke«. Forgyldt og istandsat 2004 af Bent Exner, som det fremgår af stempel på indsatsen. *Disken*, udført af Cohr, Fredericia,[44] med tværmålet 13,7 cm, er sekstunget med cirkelkors i bunden. På fanen er indgraverede konturlinjer, der indrammer de enkelte felter. Under bunden ses fabriksmærke for Cohr, Københavnsmærke for 1911 og guardejnmærke for C. F. Heise samt sikkerhedsmærkning fra 1997.[7]

Kirkens †*altersølv* er tidligst omtalt 1643 og stammede antagelig fra renæssancen.[17] 1768 specificeredes det, at altersølvet ikke var forgyldt.[21] Kalken, der ikke havde nogen indskrifter,[19] ønskedes 1858 forgyldt indvendig, og året efter anbefaledes disken repareret; begge dele synes at være sket 1860.[18] 1866 ønskedes disken forgyldt, og 1898 blev den repareret.[7] Kalken og disken gik til i branden 1911.[45]

Oblatæsker. 1) (Fig. 33), o. 1929, udført af Cohr, Fredericia. Den cylindriske æske er 10,5 cm i tværmål, 6 cm høj og har et indgraveret kløverbladskors på låget. Under bunden ses sikringsmærkning samt »I«, indgraveret med prikker. Formentlig identisk med det 'skrin', der anbefaledes anskaffet 1929.[7] 2) (Fig. 35) 1972, udført af Cohr, Fredericia og skænket af Elisabeth og Johannes Nielsen på gården Dueholm. Den cylinderformede 4,5 cm høje æske med tværmålet 11 cm har vippelåg med reliefstøbt latinsk kors. Under bunden giverindskrift i kursiv: »Skænket Ølby Kirke/ i 1972/ af/ Elisabeth og Johannes/ Nielsen Dueholm«. Desuden ses fabriksmærke samt lødighedsstempel (830). En †*oblatæske* anbefaledes anskaffet 1860;[18] vel identisk med den af blik, der er nævnt 1862.[7]

Fig. 34. Sygesæt nr. 1, kalk, 1862, og disk, o. 1932 (s. 2295). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chalice, 1862, and paten for the sick, c. 1932.*

Fig. 35. Oblatæske nr. 2, 1972 (s. 2295), alterkande nr. 2, 1967 (s. 2296) og ske, 1926 (s. 2296). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Wafer box no. 2, 1972, altar jug no. 2, 1967, and spoon, 1926.*

To *sygesæt* er fælles med Fovsing (s. 2339) og Asp sogne. 1) (Fig. 34), omfattende kalk og yngre disk i læderfutteral.[46] *Kalken*, 1862, af sølv, 9,5 cm høj, udført af guldsmeden Christen Christensen (1861-85), København, har lav cirkulær fod drevet op mod skaftets midtknop, som har rudebosser; det hvælvede bæger er glat. Under foden er mestermærke (*Bøje* nr. 1608), guardejnmærke for Peter R. Hinnerup samt Københavnsmærke for 1862. Den oprindelige †*disk*[47] blev o. 1932 erstattet af en *disk*, af tin, med tværmålet 9 cm,

Fig. 36. Alterstager, 1695 (s. 2296). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altar candlesticks, 1695.*

udført af firmaet Brødrene Mylius, Norge. Langs fanen løber et bølget mønster. Under bunden ses fabriksmærke samt nummerering »691/3«. 2) Moderne, af rustfri stål, udført af Martin Fischer (model nr. 92). Sættet omfatter en 12,5 cm høj *kalk,* en *disk* med tværmål 8 cm og indgraveret Kristusmonogram i bunden, en glat, 4 cm høj *oblatæske,* en *glasflaske,* otte særkalke og et *fad*. Alt i lille kuffert.

Alterkander. 1) (Fig. 33), 1911, af sølvplet, 36,5 cm høj. På korpus er et dekoreret kløverbladskors, mens der med skriveskrift er indgraveret: »Ølby Kirke/ 1911« på låget; uden mærker. 2) (Fig. 35) 1967, af sølv, udført af Cohr, Fredericia og skænket af Kristine Lucie Nielsen på gården Dueholm. Den 25,5 cm høje kande har konisk korpus, hvorpå er monteret et reliefstøbt latinsk kors. Under bunden ses fabriksmærke, lødighedsstempel (830) samt indgraveret giverindskrift i kursiv: »Skænket til Ølby Kirke/ af Kristine Lucie Nielsen, Dueholm, Ølby, 1967«. †*Alterkander.* 1) Nævnt 1862, af tin;[7] ødelagt ved branden 1911.[45] 2) (Jf. fig. 32), o. 1880(?), af porcelæn, sort med gyldent kors på korpus og formentlig ligeledes tabt ved branden 1911.

Ske (fig. 35), 1926, udført af K. C. Hermann, København. 15 cm. Laffet er glat, mens skaftet afsluttes med stavværksornamentik. På dets underside ses foruden det indridsede sikkerhedsmærke tre stempler: Københavnsmærke for 1926, mestermærke og guardejnmærke for Christian Fr. Heise. En tilsvarende ske er i Fovsing Kirke (s. 2339).

Alterstager (fig. 36), 1695, 35,5 cm høje (uden lysetorn), skænket af kirkens præst Jens Johansen Mogensen Paaskelanus og sognemændene. Stagerne har kraftig profileret fod og balusterskaft med skiveled mellem vaselignende og kugleformet led. På fodens fladtrykte midtled en graveret giverindskrift i kursiverede versaler: »Anno 1695 er ditte par Liusestager gieven til Øll bye/ Kirke af Præsten Her: Jens Posscholan og Sognemændene«. Et par †*lysestager* af jern er nævnt 1643;[17] antagelig identiske med de stager med enkelt cylinderskaft og flad lyseskål, der endnu fandtes o. 1900 (jf. fig. 32), men som må være gået tabt ved branden 1911.

Syvstagen, 1932, 48,5 cm høj. Stagen, en såkaldt 'Titusstage', bærer på det nederste fodled giverindskriften: »Skænket Kir-/ken 1932 af lærerinde ved Ølby Skole Frk. Kynde«.

†*Alterbøger.* Et eksemplar af Christian III's bibel med 'doppers' (dvs. †*bogspænder* i metal) er omtalt 1643; måske identisk med en gammel, 'forslidt' bibel, der 1649 blev solgt for 3 daler. I dens sted anskaffedes for 10 daler en stor ny Christian IV-bibel 'af det sidste tryk, vel indbunden'.[17]

1641 blev et †graduale indbundet, og året efter anskaffedes for 5 mark en ny alterbog. 1643 er desuden nævnt en gammel alterbog samt en †sangbog med noder (ovennævnte?).[17]

En 'høj læsestol' (†*bogstol*) blev 1862 anvendt af kirkesangeren.[7]

Messehagler. Kirken har fire messehagler i de liturgiske farver, anskaffet 1975 fra St. Martin Vestment, Lutton Spalding, England. Alle i nygotisk form (model 'St. Martin') af mønstervævet polyesterbrokade, designet af glasmosaikkunstner Paul Quail og med påsyede guldbånd, der danner gaffelkors på bryst og ryg.

†*Messehagler.* 1643 er nævnt en messehagel af rødt fløjl, som formentlig er identisk med den, der befandt sig i kirken 1650.[17] 1767 blev oplyst,

at der siden sidste syn var tilkommet 'en meget smuk' hagel af grønt fløjl,[22] som ifølge oplysning fra det følgende år havde kors af sølvtråd omgivet af blomster i guldtråd og flankeret af støbte sølvbogstaver, hhv. »B H« og »C M« for givernes navne, kirkeejer siden 1766, kancelliråd Balthazar (Jensen) Halse til Kvistrup og hustru Christiana Stivart Moth (jf. *DK Århus* 900).[21] På dette tidspunkt ejede kirken endvidere en 'gammel' hagel, muligvis ovennævnte røde.[21] 1791 fandtes messeklæderne i god stand.[33] 1862 beskrives messehaglen som værende af grønt fløjl med et kors af ægte sølv bagpå, dvs. rimeligvis ovennævnte hagel. 1877 ønskedes anskaffet en ny messehagel af rødt silkefløjl med kors af guldbrokade og kantet med guldgaloner.[7]

Alterskranken (jf. fig. 24-25), af fyr, stammer fra korets istandsættelse 1911. Den er tegnet af Niels J. Termansen og udført af snedkermester I. M. Christensen, Struer, billedskærer L. Petersen, Holstebro og malermester N. Larsen, ligeledes Struer.[30] I skranken, der omfatter fem fag, udgøres de fire af flade, udskårne balustre i gennembrudt arbejde. I midtfaget er Kristusmonogram med alfa og omega i laurbærkrans flankeret af højrektangulære felter. Profileret håndliste og firkantede, kannelerede mæglere med cirkelkors kronet af reliefskåret bladornament. Skranken står i en rødbrun staffering fra 1911 med detaljer i gråt og olivengrønt samt gyldent monogram. Senest istandsat af E. B. Rosing Holm 1968-72. Termansen har rimeligvis fundet inspiration til skrankens udformning i den nærliggende Måbjerg Kirke, jf. især de udskårne balustre (s. 1754). *Knæfald* og *alterskammel* er betrukket med grønlig uld i forbindelse med restaureringen 1968-72.

Kirkens antagelig første †*alterskranke* er tidligst omtalt 1791, hvor den var i god stand.[33] Denne var 1862 placeret to alen fra †alterbordet og blev beskrevet som en træ række foran knæfaldet, hvoraf en tredjedel kunne åbnes;[7] rimeligvis opstillet i lige forløb mellem korets nord- og sydvæg. O. 1881 anskaffedes en halvcirkulær skranke med drejede balustre og polstret †knæfald (fig. 32) formet efter forbillede i Lemvigs alterskranke ('Lemvigmodellen') fra 1876, der hyppigt benyttedes i området, jf. s. 369 og s. 1975. Denne ønskedes 1904 opmalet 'i smag med altertavlen'.[7] 1862 stod †*alterskamlen* med †*beklædning* af rødt klæde.[7]

Døbefont (fig. 37), romansk, af rødlig granit, 96 cm høj, tilhørende den såkaldte nordvestjyske bægerbladsgruppe (Mackeprang, *Døbefonte* 156 ff.). Den firsidede fod har form som en søjlebase med skarpryggede hjørneblade, hvorimellem en rundstav. En kraftig vulst formidler overgangen til kummen, der måler 73 cm i tværmål. Denne har nederst en bægerbladskrans i lavt relief; derover er den glat og med kraftig attisk mundingsprofil, hvis øvre rundstav er erstattet af platte. Den regelmæssige fordybning har cirkulært afløbshul i bunden, 2 cm i diameter. På mundingsranden anes et enkelt indvielseskors.[48] Opstillet mod nord i triumfbuen.

1861 anbefaledes fonten flyttet til nordre pille 'af korsdøren' (dvs. ved triumfbuens nordvange),[18] hvilket var sket det påfølgende år. Svarende til normen afrensedes fonten 1882, for-

Fig. 37. Døbefont, romansk (s. 2297). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Romanesque font.*

Fig. 38. Dåbsfad, o. 1900 (s. 2298). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Baptismal dish, c. 1900.*

mentlig for sekundær bemaling. I forbindelse med fjernelsen af †degnestolen (s.d.) 1959 blev døbefonten overflyttet til dennes plads, omtalt 'hjørnerummet' (jf. fig. 43). Ved restaureringen 1968-72 blev den flyttet til sin nuværende placering, og samtidig fjernedes en cementkant i kummen under konservator Vitus Nielsens tilsyn.

Fig. 39. Dåbskande, erhvervet 1865 (s. 2298). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Baptismal jug, 1865.*

Fig. 40. Prædikestol, 1639 (s. 2298). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Pulpit, 1639.*

Dåbsfad (fig. 38), antagelig o. 1900, tværmål 49 cm, af blankpoleret tin. I bunden er en drevet, springende hjort på punslet grund, der kantes af en perlebort; skråkanten er kanneleret. Fanen prydes af svungen godronnering indrammet af en tovsnoning. Under bunden ses en sikkerhedsmærkning fra 1997;[7] på fanens bagside er en påloddet ring til ophængning.

†*Dåbsfade.* Et dåbsfad er omtalt 1767, om end det året efter oplyses, at der 'intet døbefad har været eller er i fonten'. 1770 var anskaffet et nyt dåbsfad af kobber,[22] som endnu var i brug 1862.[7]

Dåbskande (fig. 39), anskaffet 1865,[7] af tin. Den 33,5 cm høje kande har slankt, ægformet korpus med godronnering foroven og forneden, mens foden er cirkulær med perlestave og hanken svungen. 1997 anbefaledes den sikkerhedsmærket.[7]

†*Fontelåg.* Et 'trædække', der kunne løftes af fonten ved dåb, er nævnt 1768.[21]

Prædikestol (fig. 40-41), ifølge regnskaberne færdiggjort 1639,[17] rimeligvis anskaffet samtidig med (†)altertavlen; enkelte nyere dele i fyr. Stolen omfatter en kurv med fire fag, formentlig samtidig hængebaldakin og himmel, mens den nyere opgang med kugleprydet mægler ændredes ved hovedrestaureringen 1968-72.

Kurvens fag er adskilt af lavstammede frisøjler med kompositkapitæler og varierede, reliefskårne prydbælter; heraf er et enkelt maskeprydet (fig. 41), mens det yderste ved sydmuren er glat. Storfelterne har arkadefyldinger med pilastre og bueslag, smykket med slyngbånd og dukatmønster; i sviklerne rosetter og blade. Postament og gesims er begge profilerede med æggestav, frise og hjørnefremspring. Under postamentfremspringene er løgformede hængekugler; derimellem hængestykker i form af dobbeltvolutter. En delvis fornyet hængebaldakin af svungen form med flad hængeknop afslutter stolen.

Lydhimlen er formentlig oprindelig, men gennemgribende restaureret hhv. 1911 og 1968-72. Den rektangulære himmel har kraftigt profileret kassetteloft og er foroven prydet med profilere-

Herrens Ord

Fig. 41. Detalje af prædikestol, 1639, prydbælte (s. 2298). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Detail of pulpit, 1639, decorative detail of column.*

de spidsgavle mellem opstandere; herpå drejede kugler. Tilsvarende hængekugler under himlens midtbræt samt under kantsidernes fremspring; imellem disse er flade, nyere hængestykker, der er formet som modstillede volutled.

Opgangen, der er ført langs triumfmuren, har panelværk, antagelig fra 1881,[49] med højrektangulære fyldingsfelter, profileret håndliste samt kugleprydet mægler. Kurvens håndliste og bogstolen er fra 1907[7] og forsynet med en nyere *prædikestolsbeklædning* af rødt fløjl kantet med guldgaloner.

Stol og himmel står i en *staffering* fra 1911 ved S. Mehlsen og er senest opfrisket 1971.[50] Den omfatter en rødbrun bundfarve med rig anvendelse af forgyldning på pilastre, bueslag, prydbælter, kapitæler samt på profilerne, afvekslende med rødt og grønt. Søjlerne er hvide, mens kapitælerne ligesom bladværket i arkadernes svikler og hængestykkerne står med grøn lasering. I storfelterne er malede akantusmontanter i grønt og rødt på blå bund. Malede *indskrifter* i gylden fraktur på sort bund ses i gesims- og postamentfriserne; på førstnævnte læses (fra øst): 1) »Land! Land!«. 2) »Land! hør«. 3) »Herrens Ord.«. 4) »Jer. 22,29«. På postamentet læses (fra øst): 1) »Vi saa hans/ Herlighed;«. 2) »en Herlighed som/ den Eenbaarnes«. 3) »af Faderen,/ fuld af Naade«. 4) »og Sandhed/ Joh. Ev. 1,14«. Opgangens farvesætning, ligeledes fra 1911 og 1971, er rødbrun med malet tandsnit samt sorte og grønne profillister.

1639 blev en svelle (dvs. en bjælke) brugt som underlag i prædikestolen, der fastgjordes med jern, mens en snedker færdiggjorde den og (†) altertavlen (s.d.).[51] 1862 var ved trappeopgangen anbragt et 'holdetræ' (†gelænder), der rimeligvis blev erstattet af det nuværende panelværk efter 1875, da prædikestolen blev anbefalet sænket ½ alen i forbindelse med indsættelsen af nye vinduer (s. 2280). 1959 og igen 1965 ønskedes stolen restaureret, hvilket først blev udført ved hovedrestaureringen 1968-72. Den gennemgribende istandsættelse og konservering, udført af snedkermester Henry Jensen og E. B. Rosing Holm, omfattede en fuldstændig adskillelse af såvel kurven som himlen, der begge var ormeangrebet, og en udskiftning af lister og andre enkeltdele. Opgangen blev gjort 10 cm smallere.

De sporadiske fragmenter af ældre †*stafferinger* blev undersøgt 1971 af E. B. Rosing Holm. Det ældste og vel oprindelige lag var en grøn kridtgrundsstaffering af rammeværket, mens grågul indskrift på sort bund var malet direkte på postamentfelternes fyldinger; antagelig udført af Jacob Maler (jf. †altertavle), der 1639 blev betalt for at 'udpynte' prædikestolen.[17] Herover konstateredes et gråt farvelag, en 1700-talsbemaling(?) med grågul marmorering eller ornamentik på mørk, grønliggrå bundfarve i storfelterne samt pletvise rester af lysegråt. Denne bemaling blev formentlig 1889 dækket af en egetræsådring.[52] 1904 blev arkadefelternes nyere farvelag afrenset, og der konstateredes malede †indskrifter i friserne samt †*evangelistmalerier* i felterne. Det er tænkeligt, at malerierne var samtidige med †altermalerierne nr.

1 og således de oprindelige udført af ovennævnte Jacob Maler. De blev formentlig overmalet med førnævnte 1700-tals staffering og stod efter afætsningen af disse nyere farvelag ikke til at redde. I stedet blev hele stolen stafferet af samme lokale maler, der også afrensede og stafferede †altertavlen (s. 2292). Bemalingen svarede til †altertavlens brogede staffering med blå bundfarve, gråhvide søjler samt detaljer i grønt, rødt, blåt, sort og forgyldning.

Stolestader (jf. fig. 24-25, 32, 44), fornyet 1862, dog med bevaring af enkelte ældre dele; endvidere delvist fornyet 1881 og efter branden 1911. Staderne omfatter i alt 15 stole i nord og 14 i syd. Stolene har glatte plankegavle med buet og svejfet topstykke samt let skrånende ryglæn med rektangulære fyldingsprofiler, bortset fra en lukket stol forrest i den nordre stoleblok, der tidligere blev benyttet af degnen (jf. ndf. samt †degnestol). Denne (fig. 42), der formentlig er ældre end 1862, har gavle udsmykket med høje udsvejfede topstykker over obeliskformede pilasterled på højt postament, kronet af en profileret segmentbue, fyldingsprofileret låge og vægpanel. Stafferingen fra 1911 omfatter topstykkernes påmalede gyldne bladornamenter over tandsnitsfrise i sort og hvid, mens resten af stoleværket er holdt i rødbrunt med detaljer i olivengrøn. Gavldekorationerne blev 1971 istandsat og opmalet ved E. B. Rosing Holm.

Fig. 42. Lukket stol, tidligere anvendt af degnen (s. 2301). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Closed pew, formerly used by the parish clerk.*

1862 beskrives stolene som nye, af fyrretræ og uden døre; der fandtes 13 mandsstole og 14 kvindestole. Ved istandsættelsen 1881 blev stolene ombygget og forsynet med fyldingsdekorerede ryglæn. 1896 skulle fodskamlerne efterses og repareres.[7] Ved istandsættelsen efter branden 1911 må stolegavlenes topstykker være blevet omdannet til deres nuværende form. 1959 fjernedes det øverste stade i nordrækken, den daværende degnestol[7] med de ovf. beskrevne høje gavle og lågen. Disse henlagdes på loftet, formentlig sammen med lågen fra den forreste stol i sydrækken samt to gavle og en låge fra stadet bag degnestolen, der må være blevet fjernet samtidig for at gøre plads til det såkaldte 'hjørnerum', hvor døbefonten placeredes (jf. fig. 43). Ved restaureringen 1968-72 ved arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm indrettedes staderne med bredere sæder, og opstillingen blev søgt ført tilbage til status fra 1911 med genopsætning af degnestolens gavle (jf. ovf.) og genanvendelsen af prædikestolopgangens (s.d.) panelværk i samme. På loftet er henlagt to gavle samt to låger.

†*Stolestader*, nævnt 1635, da der betaltes for fyrretræ langs væggen i karlestolene.[17] 1768 var der

Fig. 43. Indre set mod nordøst med døbefontens midlertidige placering 1959-68 (s. 2298). Foto i Struer Museum – *Interior looking northeast, showing the temporary (1959-68) placement of the font.*

Fig. 44. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior looking west.*

Fig. 45. †Orgel, 1916 (s. 2305). Foto i Struer Museum. – †*Organ, 1916*.

indrettet 15 mandsstole og 15 kvindestole, hver med fem sæder undtagen de to forreste stole i 'korsdøren', hvor der var hhv. et og tre sæder.[21] Mellem 1768 og 1774 blev det gentagne gange påpeget, at stolenes fodstykker var i stykker.[22] 1861 ønskedes 'de to kvindestole i koret' fjernet og flyttet ned i kirken, antagelig de to i korsdøren.[18] Man valgte dog i stedet at forny hele stoleværket.[7]

Præstestol, o. 1900, i historiserende stil. Hjørnestol, af mørkbejset eg, kugledrejede ben, arme og stivere, med grøn polstring. I koret.

†*Skrifte- og degnestole* er tidligst nævnt 1803.[23] Begge beskrives 1862 som firkantede og lukkede samt forsynede med bræddegulv, idet skriftestolen i korets nordøsthjørne endvidere havde loft af fyrretræ.[7] 1864 blev gulvet i både præste- og degnestolen omlagt med brædder.[7] Det forreste lukkede stolestade i skibets nordside var senere og frem til 1959 omdannet til sæde for degnen (jf. fig. 42).

Skabe og kister. Et nyere *skab*, stafferet i rødbrun og blålige nuancer med detaljer i guld, er opstillet i korets sydvestre hjørne. Et lille †*træskab* benyttedes 1862 til opbevaring af messetøjet.[7] En gammel †*kiste* er nævnt 1650.[17]

Kirken har to *pengebøsser* fra 1972, af messing; ottekantede med bredt, græsk kors i relief, hvorunder »Ølby Kirke 1972« er indgraveret med versaler; pengeslids i toppen. Opsat på hver side af indgangsdøren. En †*pengebøsse* (jf. fig. 46) til de fattige, af blik, var 1862 anbragt ved 'mandsstolene lige for indgangen af kirken' (dvs. syd for indgangsdøren), 1916 på nordsiden.[7]

Dørfløje. 1-3) 1972(?). Dobbeltfløje, af planker og brunbejsede. Hhv. indgangsdør, mellem tårnrum og skib og i ligkapellet. Nr. 2 er rødmalet mod skibet. †Dørfløj (jf. fig. 46), o. 1905. Dobbeltfløjet dør med fyldinger, hvoraf de øverste var erstattet af fladbuede ruder. Mellem tårnrum og skib, mørkstafferet.

Orgel (jf. fig. 44), 1972, med syv stemmer, ét manual og pedal, bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby. Disposition: Manual: Rørfløjte 8', Quintatøn 8', Principal 4', Gedakt 4', Spidsfløjte 2', Oktav 1'. Pedal: Subbas 16'. Koppel M-P. Manualværket er udformet som et brystningspositiv, med spillebord i orgelhusets bagklædning. Orglet og det samtidige *orgelpulpitur* i kirkens vestende er tegnet af arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm. Pulpituret blev 2008 omdannet og udvidet med et fag i hver side. Fyldingsbrystværk med rødbrun bemaling.

†*Orgel* (fig. 45-46), 1916,[7] med fem stemmer og oktavkoppel, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen.[53] Pneumatisk aktion, bælgventilvindlade. På samtidigt †*orgelpulpitur* i tårnrummet (jf. fig. 45-46).[7]

Salmenummertavler, 1971, tegnet af arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm. Enkle, rektangulære med hængetal i messing, rødbrun staffering. *Salmenummertavler* (jf. fig. 43), o. 1862, med buet overkant. Sortstafferede og beregnet til skrivning med kridt. På loftet.

Den store *præsterækketavle* (fig. 47), o. 1911,[54] i nyrenæssancestil, har profileret ramme med topstykke, der krones af en brudt trekantgavl med vase. Staffering i rødbrunt med detaljer i violet, olivengrønt og orange, mens fortegnelsen over i alt 32 præster,[55] heraf otte i Ølby og Fovsing samt 24 i Ølby, Asp og Fovsing (jf. *anneksforhold*), er anført med gylden antikva på sort bund i to spalter. På skibets nordvæg.

†*Præsterækketavle*, o. 1687. Som en videreførelse af den kalkmalede præstefortegnelse (s. 2284) har

Fig. 46. †Orgelpulpitur, 1916 (s. 2305). Foto i Struer Museum. – *Organ loft, 1916.*

Fig. 47. Præsterækketavle, o. 1911 (s. 2305). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Board listing incumbents, c. 1911.*

antagelig eksisteret en tavle med registrering af kirkens præster efter tilføjelsen af Asp Kirke som anneks.

Lysekroner. 1) (Jf. fig. 25), skænket 1905 af Ingeborg Cathrine Dahl. 3×8 s-svungne prydarme med oprullede volutter; hvoraf armene på nederste krans har muslingeskalsprydede sidearme med to lys. Hængekuglen er midtdelt af indskriftsbånd med fordybede versaler: »Aar 1905 Skænkedes Denne Lysekrone Til Ølby Kirke Af Gaardmandsenke Ingeborg Cathrine Dahl/ Til Minde Om Hende Og Hendes Afdøde Mand Gaardmand Christen Laursen Af Brasholm i Ølby«. På den nederste del af kuglen er med versaler anført Joh. 8,12. Ophængt østligst i skibet.

2) (Jf. fig. 25) skænket 1935 af ægteparret Jens Christian og Hanne Mølbjerg. Kronen har balusterskaft, 2×8 s-svungne arme over en krans af

Fig. 48-49. Klokker. 48. Nr. 1, 1924 (s. 2307). 49. Nr. 2, 1974 (s. 2307). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Bells. 48. No. 1, 1924. 49. No. 2, 1974.*

16 tilsvarende arme. På hængekuglen står med versaler: »Skænket til Ølby Kirke 1935 af Jens Christian Mølbjerg og hustru Hanne Mølbjerg«. Ophængt vestligst i skibet.

Lampetter. 1) (Jf. fig. 43), 1945, med tre volutsvungne arme. Ophængt i våbenhuset, men oprindelig beregnet til en placering ved døbefonten.[7] 2-3) Anskaffet 1967-68,[56] med tre dobbeltarme, hver med to lys; opsat på hhv. søndre og nordre korvæg.

En †*hatteknage* var 1862 opsat over mandsstaderne (dvs. skibets sydvæg).[7]

†*Ligbåre*. Omtalt 1650.[17]

Klokker. Kirken har to klokker. 1) (Fig. 48), omstøbt 1924 (jf. †klokke) af De Smithske Støberier, Aalborg, med tværmålet 73,5 cm. Om halsen løber en listeindrammet indskrift i reliefversaler: »For Ølby Kirke Gjorde De Smithske Støberier i Aalborg Mig Om Aar 1924«. På selve legemet er en omløbende reliefstøbt indskrift i versaler: »Saligt er det folk, hvis Gud Herren er« (Sl. 144,15). Ophængt i ældre slyngebom af eg, østligst i en dobbelt klokkestol i tårnets klokkestokværk. Restaureret 1971/72 af Thubalka.

2) (Fig. 49), 1974, tværmål 79,5 cm, udført af støberiet Alfred Paccard, Frankrig. Om halsen løber en listeindrammet trekløverbort, hvorover et nummereringsmærke: »197A«. Umiddelbart under borten er en omløbende indskrift i reliefversaler: »Jeg blev støbt til Ølby Kirke i året 1974 af Alfred Paccard, Annecy-le-Vieux, Frankrig«, og midt på legemet en tilsvarende, dog større, indskrift: »Syng

Herren en ny sang«. Om slagringen er en palmetbort. Ophængt i slyngebom, af eg, vestligst i en dobbelt klokkestol i tårnets klokkestokværk.

†*Klokke* (fig. 50), 1300-25,[57] tværmål 73,7 cm, uden indskrifter, med randlinjer ved hals og slagring. Klokken nævnes første gang 1633, da der blev betalt for en lægte til at hænge knebelen i.[17] Denne var tungeformet og ifølge Uldall den oprindelige.[57] Fra 1642 hang klokken i en †*klokkestabel,* måske identisk med den murede udbygning, der dette år opførtes på kirkens vestgavl og som endnu omtaltes 1768 (s. 2276).[21] Ved nedtagningen af denne 1808 ophængt i selve vestgavlen.[58] 1924 blev klokken, der var revnet, men alligevel karakteriseredes som »smuk og velstøbt«, sendt til De Smithske Støberier for at blive omstøbt. Til trods for indsigelser fra Nationalmuseet blev den alligevel omstøbt.[59]

En dobbelt *klokkestol*, tegnet af arkitekt Ib Lydholm, blev 1973/74 opsat i forbindelse med anskaffelsen af klokke nr. 2 og installeringen af elektrisk klokkeringning. Arbejdet blev forestået af Thubalka.[60] En †*klokkestol*, fjernet 1974 (jf. ovf.), hidrørte formentlig fra klokkeophængningen i vestgavlen 1808.

Fig. 50. †Klokke, 1300-25 (s. 2308). Ældre foto i NM. – †*Bell, 1300-25.*

GRAVMINDER

†*Præsteepitafium*, 1666 ifølge påskrift, over sognepræst Severin Sørensen (Gjørding), *1606 i Gjørding Præstegård, ordineret 1637, 1^0 g.m. Marie Olufs Datter (†1645), med hvem han havde en søn og en datter, 2^0 g.m. Giertrud Peders Datter Limb (Gertrud Pedersdatter Lime) (†1684), som han havde seks sønner og fem døtre med. †1685. Epitafiet viste et familieportræt af præsten med sine to hustruer og 13 børn[61] og var forsynet med følgende indskrift:

»Hr Severin Sørensen Sogne-Præst til Ølbye og Foussing, blev fød i Giørding Præstegaard 1606(,) ordineret 1637(,) døde 1685(.) hans første hustru Marie Olufs Datter levede med han(n)em 8 Aar(,) føde han(n)em 1 Søn og 1 Datter(,) døde 1645 i hendes 37 Aar(,) hviler i Alter-Gulvet, og hans anden Hustrue Giertrud Peders Datter Limb som hand befriede 1646. De avlede tilsammen 6 Sønner og 5 Døttre. Hun døde 1684. Gud give dennem alle en Ærefuld Opstandelse«.[21]

Endvidere fandtes sognepræstens og hans anden hustrus initialer (»HSS« og »GPDL«) og årstallet »1666« på tavlen, formentlig på hængestykket. Epitafiet var 1766 ophængt på skibets nordvæg, østligst,[21] hvor det stadig hang 1862, om end det nu omtales som 'en gammel tavle'.[7] 1895 henlå rester af epitafiet på skibets loft.[62]

†*Gravsten*, o. 1592, over den 102 år gamle præst Christianus Christiani (Christen Christensen). Stenen lå ifølge Resen i korgulvet og havde følgende indskrift:

»D(omi)n(u)s Christianus Christiani Regis Christierni Secundi regno extorris Cantor, qvem Episcopus Ivarus Munchius ad sacrum ordinavit munus; Mortuus est anno 1592, annum ætatis agens 102 (Hr. Christen Christensen, kantor hos den landflygtige kong Christian II, som blev præsteviet af biskop Ivar Munk, døde i 1592 i en alder af 102 år)«.[63]

To †*begravelsesskjolde* (lyseskjolde), var o. 1900 (jf. fig. 32) opsat på kirkens †jernlysestager.

Kirkegårdsmonumenter. Gravsten (fig. 51), o. 1821, over Jeppe Gundorph, sognepræst for Ølby kirke, (*31. juli 1774),[64] g.m. Sophia Magdalene f. Bondorph, †19. marts 1821. Af grålig kalksten, 164×85 cm, med hjørnerosetter, øverst kors og

Fig. 51. Gravsten over sognepræst Jeppe Gundorph (†1821) (s. 2308). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Tombstone for the vicar, Jeppe Gundorph (†1821).*

bog samt palmegren og kvist nederst; begge felter i relief. Den fordybede indskrift i skriveskrift lyder:

»Herunder hviler
det Jordiske af Sognepræst
Jeppe Gundorph
hvis Hele Virksomhed var tilegnet denne Menighed
i hvilken han døde d. 19. Martii 1821
begrædt og savnet
af hans Enke
Sophia Magdalene født Bondorph
Samt 6 Børn: 5 Sønner og 1 Datter
Hans Alders Dage bleve [4]7 Aar
Kan nogen Vandring være bedre
End den til Himlens Salighed«.

Placeret ved nordre kirkegårdsport.

Støbejernskors. I kirkegårdens lapidarium øst for kirken er opstillet to ensartede, rundbuede kløverbladskors. Højde uden sokkel 86 cm. Indskrifter i reliefantikva. Korsene er sat over ægtefolk og ejere af Vester Dalgaard. 1) (Fig. 52), o. 1867, over Marie Catrine Mikkelsdatter, *i Vester Ølbygaard 18. jan. 1799, †i Vester Dalgaard 30. marts 1867. Sommerfugl øverst på stammen; nederst kors, anker og hjerte samt laurbærkrans bag på korset. 2) O. 1870, over Frands Jensen Dahl, *i Vester Dalgård 17. maj 1783, †smst. 17. jun. 1870. Tilsvarer nr. 1, dog med kornneg på bagsiden.[65]

Fig. 52. Støbejernskors nr. 1, o. 1867, over Marie Catrine Mikkelsdatter (s. 2309). Foto Kristoffer E. Christensen 2014. – *Wrought-iron cross no. 1, c. 1867, for Marie Catrine Mikkelsdatter.*

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 ff. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv*. Synsprotokol 1862ff. (*Synsprot*.).

LAVib. Landsbykirkernes regnskaber. Ølby Kirkes regnskaber 1632-53 (C-KRB-531); *Viborg landstings skøde- og panteprotokoller.* Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprotokoller 1808-13 (B78a-13), lyst 15. maj 1813; samme, fol. 562 (uden dato).

NM. Håndskrifter. F. Uldall*, Om de danske Landsbykirker*, II, 1879, 135 (*Uldall 1879*). *Indberetninger*. J. B. Løffler 1880 (bygning og inventar, *Løffler 1880*); E. Rothe 1904 (kalkmalerier, *Rothe 1904*); Chr. Axel Jensen 1904 (altertavle, *Chr. Axel Jensen 1904*); E. Bayer 1904 (altertavle og prædikestol, *Bayer 1904*); Thomas Chr. Møller 1904 (altertavle m.m., *Møller 1904*); E. B. Rosing Holm 1968 (prædikestol); H. Jensen (udateret, prædikestol); Laumann udateret (o. 1911(?)), (inventar).

Tegninger. *NM*. E. Rothe 1904 (kalkmalerier); F. L. Sørensen 1924 (klokke); fn-tegnestuen 2007-08 (vinduer, pulpitur); Poul Hansen og Ib Lydholm 1967 (situationsplan, plan, snit, facader, kopier). *Poulsen og Partnere, Thisted*. Poul Hansen og Ib Lydholm 1967 (situationsplan, plan, snit, facader); samme 1968 (orgel, pulpitur); samme 1970-73 (orgel, trappe, knæfald, bord, skab, stole, nummertavle, fløjdør, klokkestol); samme 1981 (opstalt); Ib Lydholm og Asger Thomsen 1995 (luger i klokkestokværk).

Litteratur. Peder Christensen, *Ølby, Asp og Fousing Sogne. En historisk beretning om skole og hjem*, Struer 1959 (*Christensen 1959*).

Historisk indledning ved Mogens Kragsig Jensen og Birgitte Bøggild Johannsen, bygningsbeskrivelse og kalkmalerier ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved Line M. Bonde, orgler ved Ole Olesen og kirkegårdsmonumenter ved Anders C. Christensen. Oversættelser ved Peter Zeeberg (latin) og James Manley (engelsk). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2016.

[1] *Oldemoder* 113.
[2] *PræsteindbWorm* I, 98.
[3] *DaMag* IV, 2, 1873, 45.
[4] *Kronens Skøder* III, 315 (27. april 1700).
[5] LAVib. *Viborg landstings skøde- og panteprot*. Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprot. 1808-13 (B78a-SP13), lyst 15. maj 1813.
[6] LAVib. *Viborg landstings skøde- og panteprot*. Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprot. 1808-13 (B78a-SP13), fol. 562 (uden dato).
[7] *Synsprot*.
[8] Jf. *PræsteindbWorm* I, 98-99.
[9] Jf. *Christensen 1959* 48, 50.
[10] *DaStedn* 191 f.
[11] *PræsteindbWorm* I, 98; Svane, *Helligkilder* 254 (nr. 2459).
[12] Benny Boysen, »Helligkilden ved Ølby Kirke endte som snusket branddam«, *Holstebro Dagblad* 22. dec. 1971. Der kendes ingen sagn om valfarter hertil. Dog nævner Boysen 'en sten med et stort udhugget hul' i korets nordvæg og tolker dette som et offervindue eller spedalskhedsvindue, svarende bl.a. til en tilsvarende åbning i sydmuren af Bølling Kirke (Bølling Hrd.), hvor der ligeledes fandtes en helligkilde, jf. Svane, *Helligkilder* 260 (nr. 2562). Stenen ses dog ikke længere i kirken, medmindre der henvises enten til den tilmurede niche i korets nordvæg eller den halvcirkulære vinduesoverligger, sekundært indsat over skibets norddør (s. 2273). Sidstnævnte hidrører dog formentlig fra kirkens sydmur.
[13] Chr. Jensen, »Præsten Jacob Schive«, *HaÅrb* 1924, 38-62.
[14] Lis Helles Olesen og Esben Schlosser Mauritsen, »Skjulte fortidslandskaber i skov og hede afsløres med detaljerede laserscanninger«, *Holstebro Museum Årsskrift* 2012, 24-40.
[15] Udvidelsen fandt sted på en af kommunen 1952 skænket grund. *Synsprot*.
[16] Her blev tilmed et †læhegn af akselrøn fældet.
[17] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. Rgsk. 1632-53 (C-KRB-531).
[18] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1856-72 (C 40 C-7).
[19] *Løffler 1880*.
[20] Den sprossede træramme er nu henstillet på korets loft.
[21] LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773).
[22] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189).
[23] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1793-1815 (C 4-704-09).
[24] NM j.nr. 649/96.
[25] NM j.nr. 675/2004.
[26] *Synsprot*. De gamle vinduer henstod formentlig en tid på kirkens loft, idet en notits i Synsprotokollen 1959 henstiller, at 'de gamle vinduer m.v. på loftet' skal fjernes.
[27] *Christensen 1959* 31.
[28] *Rothe 1904*.
[29] Kirkens ældste regnskaber er gået tabt, hvorfor de tidligste er LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. Rgsk. 1632-53 (C-KRB-531).
[30] Jf. udateret (o. 1911(?)) meddelelse fra »hr. Laumann« i NM.
[31] Dækstenen henlå 2015 oven på det i koret place-

Fig. 53. Romansk vinduesoverligger (s. 2273). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Romanesque perpend.*

rede skab. Stenen har dækket selve graven, men ikke hele øverste aftapning; formentlig har denne del været dækket af en trækile.

[32] Bayer oplyser ikke, hvilke karakteristika ved indskriften, der underbygger dateringen.

[33] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1788-92 (C 4-190).

[34] S. Danneskjold-Samsøe, *Maleren Poul S. Christiansen*, Kbh. 1935, 241.

[35] Foruden et altertavlemaleri til Bering Valgmenighed (Århus Amt), 1896/97, malede Christiansen også to billeder efter Carl Bloch (Klarup og Storvorde kirker (Aalborg Amt), fra hhv. 1898 og 1901). Jf. Hanne Honnens de Lichtenberg, *Maleren Poul S. Christiansen*, Kbh. 1991.

[36] *Christensen 1959* 78-80; *Chr. Axel Jensen 1904*.

[37] Indb. i NM fra *Møller 1904, Bayer 1904, Chr. Axel Jensen 1904*.

[38] *Landsbykirkernes rgsk*. Rgsk. 1632-53 (C-KRB-531). Den omtalte Jacob Maler er antagelig identisk med enten Jakob Bartholomesen (-1624-58) eller Jakob van Meulengracht, jf. s. 852, 899, 906 og 1639, samt Ebbe Nyborg, »"Hans og Sten Maler af Ribe". Om Ribes malermiljø og dets "marked" i 1600rnes Vestjylland«, *Synligt og usynligt: studier tilegnede Otto Norn på hans 75 års fødselsdag den 13. december 1990*, Hugo Johannsen (red.), Herning 1990, 144-47.

[39] Af ⋆søjlefragmenterne ses under forgyldningen på akantusprydbælterne grønlige farvetoner (jf. fig. 31).

[40] If. indb. 1904 ved Chr. Axel Jensen skønnedes malerierne yngre end selve tavlens snitværk. Dette afvistes dog af Erik Bayer, der hævdede, at billederne 'sikkert (var) af samme alder som tavlen, da der ikke fandtes spor af andre farver, og træet ikke bar spor af at være afætset tidligere'. Efter tavlens brand lader spørgsmålet sig ikke nærmere afgøre.

[41] If. Bayer var dette kvalitetsløse maleri imidlertid skjult af storfeltets maleri og næppe mere end et halvt århundred gammelt. Hvis billedet, der omtales, er det underliggende, på træ malede billede, turde det være væsentligt ældre. Rimeligvis er det omtalte skændede maleri altså lærredsbilledet og ikke det på træet malede, måske oprindelige.

[42] For motivtypen, jf. Carsten Bach Nielsen, »At betragte Guds Ord. Om allegorier i 1700-tallets kirkekunst«, *KirkehistSaml* 1987, 153-82.

[43] *Chr. Axel Jensen 1904*.

[44] (CMC) for Cohr.

[45] NM. Indb. ved kirkeværge Niels Dahl 1911.

[46] Den daværende sognepræst Thomas Chr. Møller beretter i sine erindringer, at der i årene 1894-96 var ualmindeligt mange gamle mennesker i sognet, hvorfor han foretog en mængde hjemmeberettelser: »[I] Reglen red [jeg] paa den lille norske Lyndild med Ornat og Berettetøj bunden bag paa Sadelen«, jf. Thomas Chr. Møller, *Slægtsminder og egne Oplevelser*, Struer 1934, 51-53.

[47] *Synsprot*. Jf. også *Bøje* 262.

[48] Indvielseskors er hyppigt forekommende på især

denne type fonte, om end de oftest optræder i et antal af fire. Et andet og vistnok enestående eksempel på et enkelt indvielseskors er Vester Nebelfonten. *DK Ribe* 1984; Mackeprang, *Døbefonte* 68.

[49] Det er tænkeligt, at panelværket blev opsat, samtidig med at stolestaderne omgjordes 1881 (s.d.).

[50] Under stolen på yderste bærebjælke ses to malersignaturer med blyant; hhv. »Maler H. C. Hansen Romvej 27 Lemvig 22/12-1971« og »Maler Henry Jensen Industrievej 15 Lemvig 22/12-1971.«

[51] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. Rgsk. 1632-53 (C-KRB-531). Desuden betaltes Jacob Maler, som nævnt, for at udpynte stolen med farver og forgyldning.

[52] Måske 1803, hvor taget anbefaledes repareret, da det regnede ned i prædikestolen. *Synsprot*.

[53] M. Sørensen, *Horsens Orgelbyggeri. Katalog*, Horsens 1923. Orglet har opusnummer 150 i værkfortegnelsen. 1944 installeredes en elektrisk blæser (*Synsprot*.).

[54] En ændring af skriften ses efter »24 Hr. Thomas Christian Møller, kaldet 1889, Provst for Hjerm Ginding Herreder fra 1891-1911« og underbygger en datering o. 1911.

[55] Både på den kalkmalede †præsterække og på præsterækketavlen noteres tre af de fire første præster med navnet 'Christen Jensen'. Nr. 2, som desuden på tavlen siges at være død som 107-årig, må dog have været præsten Christen Christensen, der døde som 102-årig og blev begravet i koret (jf. †gravsten).

[56] Indgår i arkitekterne Ib Lydholm og Poul Hansens forslag til istandsættelsen 1967-68.

[57] Uldall, *Kirkeklokker* 52.

[58] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1803-04 (C 4-708).

[59] NM. *Korr.ark*. Brev af 28. aug. 1924 fra M. Mackeprang. Han skriver, at museet »meget mod sin Vilje« måtte indstille omstøbningsforslaget til godkendelse hos ministeriet.

[60] NM. *Korr.ark*.

[61] 1862 oplyses fejlagtigt, at der er gengivet 13 personer i alt. *Synsprot*.

[62] *Løffler 1880*; *Nielsen 1895* 283.

[63] *Resen* 146.

[64] Wiberg, *Præstehist* III, 658.

[65] Jf. Faye, *Støbejernskors* 119, nr. 261.

ØLBY CHURCH

The church lies to the south in the parish, whose northern boundary is formed by the steep slopes of the fjord arm Kilen. Originally the church stood in isolation in the landscape, but it is now surrounded by more recent built-up areas. Towards the north and east the churchyard has retained the old boundaries, but an expansion was made in 1963 to the south and west. The older area is marked by a stone-marked rise in the churchyard level.

Building. The Romanesque church consists of a rectangular nave, with a narrow, almost square chancel towards the east. The facades are built of granite ashlars over a chamfered footing, which is replaced, however, beneath the north east corner of the chancel, by an astragal-profiled stone which may come from the south door of the nave. The ashlars are often reset on the south side, the east side and parts of the north side of the nave, while the north side of the chancel is to a great extent intact. None of the church's original doors is preserved, but of the Romanesque windows one still sees four, two of these in the chancel (east and north side) as well as two on the north side of the nave (figs. 8-13).

In the interior, which is covered by flat beamed ceilings, the plastered and limewashed walls are mainly of raw fieldstone. The chancel arch and to some extent the chancel wall are however built in ashlars.

The (†)porch on the north side of the nave is of red brick and was built in 1857, when it replaced a †porch in half-timbering. The building is now used as a mortuary chapel. From the porch there was access to the church interior, but in 1905 this access was moved to the tower interior in the newly-built tower at the west gable of the nave. From 1642 until 1808 there was a †belfry projection here, but this had to be removed because of its dilapidation.

Fig. 54. Kirkegården med bl.a. støbejernskors nr. 1 og 2 (jf. fig. 52). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Churchyard*.

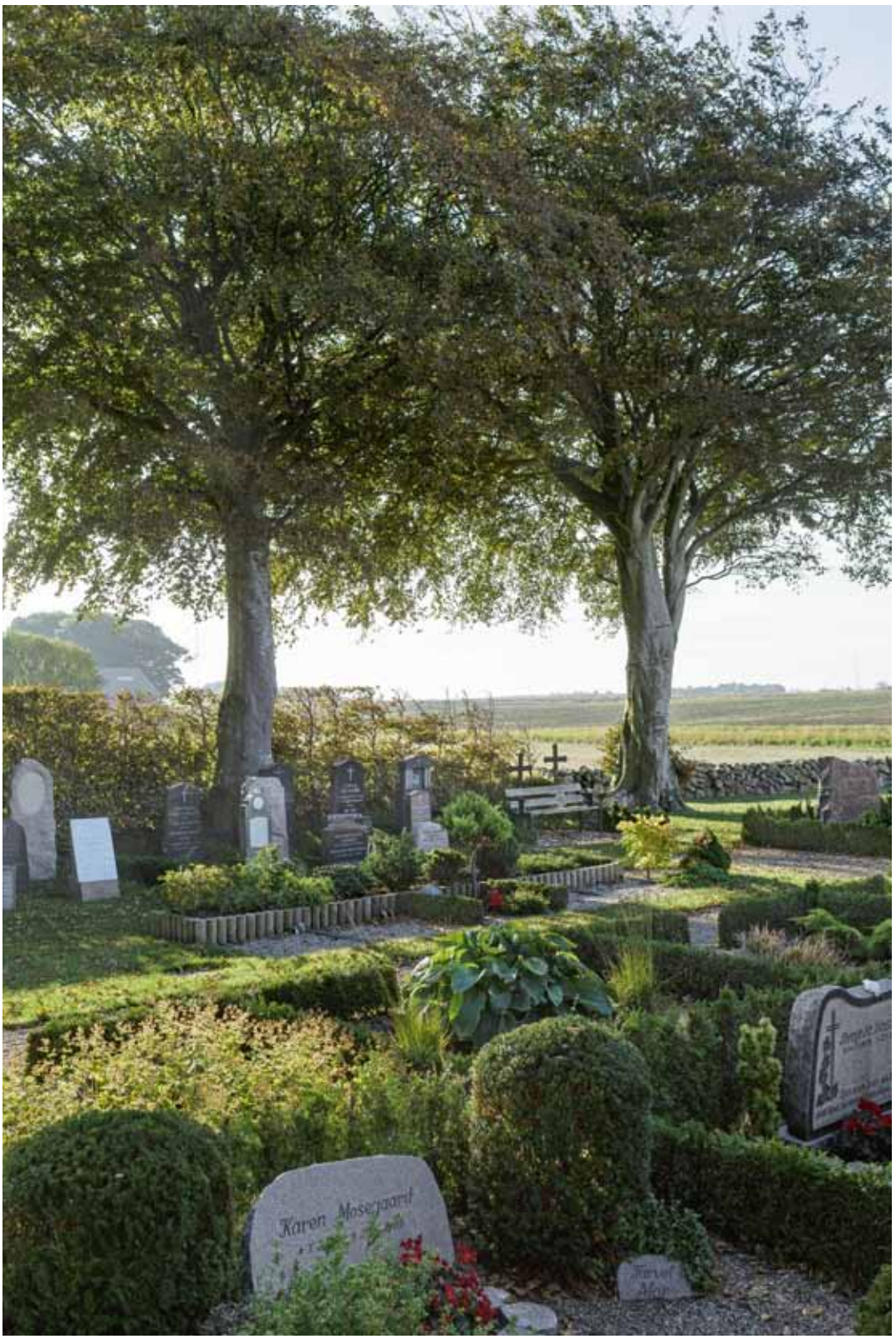
Karen Mosegaard

†*Wall paintings.* In 1904 all the walls of the church were registered as parts of a wall-painted decoration that once extended over the upper third of the wall surfaces in the two sections of the building. In addition, on the north wall of the nave, there were remains of an unspecified lower frieze (figs. 20-23). The painting fragments from c. 1300-50 were whitewashed over again after registration. The decorations were done in red and black and consisted of a high frieze with a round-arched arcade gallery, perhaps a framing of a picture series. The decorations correspond closely to †paintings in Mejrup Church (p. 1798).

On the north wall of the nave in 1766 there was a wall-painted †list of incumbents made before 1687 and flanked by two †inscriptions in verse.

Furnishings. The oldest items of furnishing in the church comprise a saint's tomb with a covering stone from the original masonry †altar, now embedded in the south wall of the chancel, as well as a Romanesque font of the northwestern Jutland 'sepal' type (figs. 27-28, 37).

While nothing is preserved from the later Middle Ages, the ⋆(†)altarpiece, of which only a few fragments are preserved, and the pulpit, are from the Late Renaissance (figs. 31, 40). Both were ornamented by Jacob Maler from Ribe in 1639. In 1695 the then incumbent Jens Johansen Mogensen Paaskelanus, along with the parishioners, donated the church's altar candlesticks (fig. 36). The eighteenth century has left no traces in the furnishings, while the nineteenth century is represented by the pews from 1862 (changed in 1881 and 1991), the baptismal jug of pewter from 1865, the baptismal dish and the goldsmith Christen Christensen's Communion set for the sick from 1862 (paten renewed), which are shared with the Fovsing and Asp churches (figs. 34, 38-39). The church's oldest chandelier was donated in 1905 by Ingeborg Cathrine Dahl. The destructive fire in the chancel of 26 February 1911 (cf. below) necessitated a renewal of the altar section (altar, altar rail and altarpiece, designed by Niels J. Termansen, the last of these with a Crucifixion painting by Poul S. Christiansen) (fig. 30). In addition a (large) board listing incumbents and an altar set were acquired, while Kristine Lucie Nielsen of the farm Dueholm donated an altar jug. Among the more recent furnishings is bell no. 1, founded by De Smithske Støberier, Aalborg, in 1924 by melting down a †bell from the early 1300s, while a younger bell (no. 2) is from 1974 (figs. 48-49). Chandelier no. 2 was donated in 1935 by Jens Christian and Hanne Mølbjerg, while four chasubles, acquired in 1975, were funded by an anonymous donation. In 2008 a new organ was acquired (fig. 44).

The colours of the furnishings were established in 1911 in a major restoration (retouched in 1968-72).

†*Sepulchral monuments.* A sepulchral tablet from 1666 commemorating the incumbent Severin Sørensen was hung up in 1766 on the north wall of the nave. The tombstone, c. 1592, of the 102-year-old incumbent Christen Christensen was earlier to be found in the chancel floor.